

**Littafina na
jagora ga SBMC**

Wannan littafin mai jagora an tsara shi ne don ya zama abin dubawa ga wakilan SBMC don su rika la'akari da abin day a kunsu yayin aiwatar da nauyi da hakkokin da sua hau kansu.

Kwamitin Taimakawa Ci Gaban Makaranta Jagoran tafiyar da SBMC a jihar Kano

**Littafina na jagora
ga SBMC Kano State**

**Shafin da ke daura da
wannan da wadanda za
su biyo baya**

Kowane Yaro yana da hakki na a ba shi Ilimi managarci. Za a iya kyautata makaranta ta hanyar karfafa shigan al'umar gari cikin harkokin makarantar, to wannan kuwa zai sa su zama suna kula sosai a kan ayyukan da suke yiwa makarantar don za a sa Ido a kan haka.

Sunana

Kwanan wata

Makaranta - Unguwa

Karamar Hukuma /LGEA

Jiha

STAFHA Salim
bulo Saka 5C
AISONA Do
M

SHOP No 18

TA CE SANKA TA KOYARWA

PROJECT "PRI-SCHOOL ENROLLMENT"

	TOTAL	BOYS	GIRLS
2A			
2B			
2C			
2D			
2E			
2F			
2G			
2H			
2I			
2J			
2K			
2L			

10 CLASSES

A kasar Nijeriya,
Gwamnati c eta tsara
yadda za a kafa
Kamitin SBMC a
kowace makaranta
don ya zama tani
ko gada tsakanin
makarantu da
al'ummomin da
makarantun suke
yiwa aiki.

Abubuwan da Littafin Ya kunsu

12
Yadda aka hada Littafin

13
Yabawa

14
Gabatarwa

18
Sashi na daya :
Kwamitin SBMC
a hakikanin
Yadda yake

19
Menene SBMC
kuma wadanne
ayyuka yake
gudanarwa?

22
Sashi na biyu:
Kaidojin gudanar
da kwamitin SBMC
na Jihar Kano

23
Menene manufa da
burin dokar SBMC ta
jihar Kano?

25
Menene muhimman
hakkoki da nauyi
na wakilan kwamitin
SBMC?

26
Ta yaya wakilcin
kwamitin SBMC
yake kasancewa?

28
Ta yaya kwamitin
SBMC zai karfafa
alaka da shigar
da wasu cikin
harkokinsa?

34
Menene ake sa
ran kwamitin
SBMC ya cimma?

38
Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan
kwamitin SBMC

39
Zamowa cikin shiri
don gudanar da
tarurukan kwamitin
SBMC

40
Gudanar da
tarurukan kwamitin
SBMC

42
Horar da wakilan
kwamitin SBMC

43
Karfafa gwiwar
wakilan kwamitin
SBMC

44
Tsara tarurukan
sanar da al'ummar
gari halin da ake ciki

46

Sashi na hudu:

Tsare tsaren
bunkasa makaranta

47

Me yasa muke
bukatar tsare tsaren
bunkasa makaranta
kuma menene
amfaninsa?

48

Menene matakan
fitar da tsare
tsaren bunkasa
makaranta?

76

Sashi na biyar:

Sarrafa kudade

77

Wadanne hanyoyi
ne makaranta za ta iya
bi ta kansu ta
samu kudin shiga?

78

Ta yaya za a iya
amfani da kudaden
makaranta?

79

Menene ka'idodi
da matakai na
kula da Yadda ake
kashe kudaden
makaranta?

84

Ta yaya ake ajiye
bayananku kudade?

87

Ta yaya za a bayar
da rahoton kashe
kudi da aka yi ?

88

Sashi na shida:

Sa Ido

89

Me ake bukata
kwamitin SBMC
ya Sa Ido a kai?

90

Ta yaya za a auna
ci gaban da ake
samu a makaranta?

92

Ta yaya za a iya
shigar da Yara
cikin ayyukan Sa
Ido kan harkokin
makaranta?

93

Ta yaya za a iya
shigar da sauran
al'umma cikin
ayyukan Sa Ido
kan harkokin
Makaranta?

94

**Rataye kan
hakkokin da ke
kan kwamitin
SBMC na
makaranta a
dunkule**

Yadda aka hada Littafin

Wannan Littafin Jagora ga Wakilan SBMC ya ginu ne da taimakon Shirin tallafawa sashin Ilimi a Najeriya (Education Sector Support Programme In Nigeria – ESSPIN) domin agazawa cikan burin Gwamnatin Jiha na kara kusato da jama'a cikin harkokin bayar da ilimi ta hanyar sake nazarin Dokar Kasa a kan tafiyar da Kwatin taimakawa ci gaban Makaranta (National Policy on SBMC) yadda zai dace da bukatun Jama'ar Jihar. Wadannan ka'idojin an tabbatar da su ne bayan tattaunawa da kuma neman shawara daga gurin masu ruwa da tsaki a harkar Ilimi da harkar Jama'a a matakin Jiha da na Karamar hukuma da kauyuka, tun daga shekarar 2009 zuwa 2010.

An shirya bayar da bitoci da horon ga Wakilan SBMC na makarantu domin su samu Ilimin aiwatar da Dokar SBMC, Jami'an Hukumar kula da Ilimi a matakin farko (SUBEB) tare da hadin gwiwa da Kungiyoyi masu zaman kansu (Civil Society Organizations – CSOs) da jami'an Ofisoshin Ilimi na kananan Hukumomi (Local Government Education Authorities – LGEAs).

Wannan Littafin Jagora, manufar samar da shi shi ne ya zama abin waiwaya mai haskakawa Jami'an SBMC yayin da suka zo gudanar da ayyukansu da wanzar da nauyin da aka dora musu a Makarantun Yayansu bayan an yi musu horo / bita.

Littafin Jagoran ya kunshi takaitaccen bayani a kan Dokar Jihar Kano a kan SBMC. Haka kuma ya fitar da bayani dalla dalla a kan dama da iko na kwamitin SBMC, haka kuma ya zayyana Yadda kwamitin SBMC zai fitar da tsare tsaren ci gaban makaranta a rubuce (School Development Planning) da yadda za a rika sa ido a kan yadda al'amuran Makaranta ke gudana (Monitoring), da sarrafar da kudaden makaranta (managing Money) da yadda za a shigar da al'ummar gari cikin harkokin tafiyar da Makaranta da yadda za a rika yiwa al'ummar gari bayanin yadda kwamitin SBMC yake gudanar da ayyukansa (Accountability).

Yabawa

Godiya ta musamman ga duk wadanda suka taimaka wajen samuwar wannan Littafin Jagoran na Jami'an Kwamitin SBMC a Jihar kano. An samu hadin kai da gudumawa daga wadannan mutanen -

Mai girma Kwamishinan Ilimi na Jihar kano, Tajuddeen Gambo; Shugaban Hukumar Ilimin Baidaya Alhaji Wada Zakari Doguwa tare da Jami'ansa.

Haka kuma da shugaban ESSPIN na Kano, Olalekan Saidi tare da masu tallafa masa; da manyan jami'an Kwamitocin Taimakawa Cigaban Makarantu na Jihohi Shida Hajiya Fatima Aboki da Sandra Graham. da Jami'in kula da Ingancin Malamai na Kasa na ESSPIN (Lead Specialist Quality Education) John Kay.

Sannan kuma da Kwararrun Masana masu bayar da shawara na matakin kasa da na duniya (National and International Consultants),

Dr Suleiman Adediran da Mal. Mohamed Bawa, da jami'ar Kungiyar ceto rayuwar Yara kanana ta Kasar Ingila (Save the Children UK Education Adviser), Helen Pinnock.

Gabatarwa

Mai karatu, barka da zuwa wanan Littafin Jagoran na Wakilan kwamitin tallafawa ci gaban Makaranta (School Based Management Committee SBMC). Wannan jagoran zai nuna muku duk abinda kuke bukatar sani domin soma harkoki a matsayin wakilai a kwamitin taimakawa ci gaban Makaranta (SBMC members).

Menene Kwamitin taimakawa ci gaban Makaranta (SBMC)?

Kwamitin taimakawa ci gaban Makaranta (School Based Management Committee-SBMC) wani muhimmin tsani ne mai kulla dangantaka tsakanin Makaranta da al'ummar garin da ta kafu domin Yayansu. Kwamitin SBMC ya kunshi jerin mutane mazauna gurin da makarantar take ne. Kwamitin SBMC a kowace Makaranta yana aiki ne domin ya kara shigar da al'umma cikin harkokin Ilimi, sannan kuma ya taimaka a samu ingantuwan irin Ilimin da ake bayarwa a Makarantu.

Yana kuma bayar da wata kafa ta taimakawa Hukumomin Ilimi su rika samun daman sauraron abinda manya da Yara suke bukata daga Makarantu, sannan kuma kasancewar kwamitin SBMC wata hanya ce ta bayar da dama ga duk Dan cikin wannan al'ummar ya bayar da gudumawarsa / ta don ganin harkokin Ilimi suna tafiya daidai

Menene dalilin samar da wannan Littafin jagoran?

Wannan Littafin Jagora na SBMC an tsara shi ne domin wakilan SBMC su samu daman nakaltar “yadda za su gudanar” da kwamitin taimakawa ci gaban makaranta” (How to run a school-based management organization). Littafin ya ginu ne bisa ka'idojin Dokar jiha a kan SBMC wacce aka kafata don cimma fata da bukatun Iyaye, Yara, al'umma, Makaranta, Karamar hukumar Ilimi da kuma Gwamnatin jiha – don kyautatawa da fadada ingantuwan Ilimi mai karko a matakin farko.

Littafin jagoran na duk wakilan SBMC ne a wannan jihar, da kuma duk wanda yake sha'awar gane yadda SBMC za ta iya kasancewa a Nijeriya. Ya kamata a samar da Littafin ga duk wakilin SBMC da ma wanda sai nan gaba zai shiga SBMC.

Me wannan Littafin jagoran ya Kunsu?

Wannan Littafin Jagoran ya kunshi sassa shida wadanda za su bijirar da wakilan kwamitin SBMC ga muhimman rawar da za su taka da hakkokin da ke kansu, kuma ya samar da misalai na irin abubuwan da SBMC za ta iya samarwa a Makaranta.

Sashi na farko – Ya yi bayani dalla dalla a kan yadda SBMC take, da abubuwan da ake sa ran za ta rika aiwatarwa.

Sashi na biyu – Ya kunshi bayanin abinda Dokar jiha ta SBMC ta kunsu da yadda za a rika aiki da tanade – tanadenta.

Sashi na uku – Ya kunshi umurni da jagoranci a kan yadda za a rika aiwatar da harkokin yau da kullum na SBMC, kamar gudanar da taro da yadda ake tattaunawa da sauran jama'ar gari lokaci – lokaci.

Sashi na huɗu - Ya yi bayanin yadda za a shirya Tsare – tsaren ci gaban Makaranta (how to develop School Development Plans).

Sashi na biyar – Ya dubi yadda SBMC za ta rika riritawa da sarrafa kudade don inganta Ilimi.

Hakkoki

Kwamitin SBMC na makaranta zai iya tsara yadda zai ga cewa ana samar da yanayi da ya dace na koyo da koyarwa domin amfanin Yayan al'ummar garin.

Yaya za a rika amfani da wannan Littafin jagoran?

Littafin Jagoran ana fata ya zama sinadarin gudanar da SBMC. Domin samun aiki da wannan Littafin jagoran yadda ya kamata, kowane kwamitin SBMC yana bukatar samun horo a farko wanda jami'an sashin zaburantar da Jama'a na hukumar Ilimi a matakin farko ta jiha (Social Mobilisation Department of SUBEB) da kuma jami'an kungiyoyi masu zaman kansu (Civil Society Organisations - CSOs) wadanda ake kira manyan masu bayar da Horo (Master Trainers) za su rika gudanarwa.

Bayan wanann horo na farko wanda zai baiwa SBMC daman nakaltar yadda za ta fara aiki, sai kuma a bi bayanta da wasu horon na karfafa matsayin kwamitin SBMC ya iya daukan nauyin hakkokin da ke kansa na zango mai nisa (long term responsibilities) daga nan kuma, Gwamnatin Jiha na iya tsara wadansu abubuwan na horaswa bisa lura da bukatun da ke cikin Dokar SBMC ta jihar. Ana iya fassara littafin Jagoran zuwa harshen al'ummar gurin. Idan kuma wadansu wakilan na SBMC ba za su iya karanta littafin ba ko da an fassara shi, to wadanda suke iya karatu a cikin wakilan SBMC sai su yi kokarin karantawa da yin bayani ga sauran.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na daya: Bayanin Yadda kwamitin SBMC yake

Wannan sashin
yana bayanin
yadda kwamitin
SBMC yake.

An bayar da
jawabi kan
wannan tambayar:

Menene kwamitin SBMC,
kuma me yake yi?

Menene kwamitin SBMC, kuma me yake yi?

A Nijeriya, Kwamitin tallafawa ci gaban Makaranta (School Based Management Committee SBMC) dai kungiya ce da Gwamnati ta bayar da dama ga kowace al'umma ta kafa domin zama tsani na samun saduwa da yin aiki tare tsakanin Makaranta da al'ummar Garin da makarantar take yiwa amfani.

Kwamitin SBMC ya kafu ne domin ya taimaka wajen shirya tsare - tsaren ci gaban Makaranta da tattaunawa don yanke duk wani kuduri a matakin Makarantawanda zai sa a samu ingantuwan sakamakon koyo da koyarwa.

SBMC Kungiya ce mai zaman kanta wacce ta kunshi mutane da suke wakiltar makarantar da al'ummar da makarantar ke cikinsu. Kwamitin SBMC zai kunshi mutane kamar – Dalibai, Malamai, lyaye, shugabannin al'umma da ma sauran kungiyoyin cikin al'umma masu sha'awan ci gaban Ilimi.

Kwamitin SBMC yana zaman taro lokaci – lokaci don tsara ayyukan inganta yadda Makaranta za ta rika tafiyar da al'amura, da kuma tallafawa hukumomi su samu daman sauke nauyin da ke kansu na samarwa kowane Yaro Ilimi managarci.

Kwamitin SBMC a kowace Makaranta ya kan jibinci wadannan nauyin:

Taimakawa a duk harkokin yin tsare tsare, Gudanar da mulkin makaranta da sa – ido kan yadda makaranta ke gudana da kuma cikin tattaunawa da daukan mataki.

Karfafa gwiwar al'umar gari da jami'an gwamnati su rika goyon bayan al'amuran bunkasa makarantu

Karfafa gwiwar dukkanin al'ummar Gari su rika bayar da ra'ayinsu gameda inganta Ilimi.

Sa – ido da kuma sanar da al'umma da karamar hukuma da Gwamnatin jiha a kan abinda aka gano.

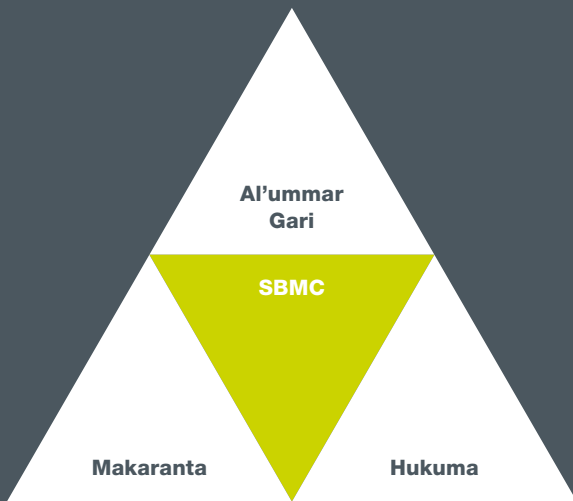

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Kwamitin SBMC
yana sadar da
Makaranta da
al'ummar gari da
hukuma
(kamar Yadda
jadawali na sama
yake nunawa)

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

Sashi na shida:
Sa Ido

20/21

Akwai wakilcin kowanne rukuni na al'umma a cikin Kwamitin SBMC, kuma su kan tuntubi juna kafin aiwatar da ayyuka a makaranta.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na biyu: Dokar SBMC a aikace

Wannan sashin ya samar da takaitaccen bayani a kan dokar SBMC ta jihar Kano kuma ya amsa tambayoyi kamar haka -:

Menene manufa da burin Dokar SBMC ta Jiha?

Menene muhimman hakkoki da nauyi na wakilan SBMC?

Ta yaya wakilci a kwamitin SBMC yake kasancewa?

Ta yaya kwamitin SBMC yake aiki?

Ta yaya kwamitin SBMC zai karfafa alaka da shigar da wasu cikin harkokinsa?

Me ake sa ran SBMC ta cimma?

Ta yaya kwamitin SBMC zai rika yada bayanai da bayar da rahoton ayyukansa?

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Menen manufa da burin dokar SBMC ta jiha? Buri (vision)

Wannan shi ne mafarki ko fata ko burin da al'ummar Jihar kano masu gudanar da SBMC ke da shi na samun kungiyar SBMC mai aiki sosai bisa hakkoki da nauyin da aka dora masa ta yadda kowane kwamitin SBMC zai rika taimakawa Hukumomi na jihar Kano don samar da makarantu masu bayar da Ilimi managarci wanda ke samar da sakamako mai kyau ga dukkan Dalibai.

Manufa dai (goal)

Manufa dai (goal) ta SBMC ita ace a karfafa kyakyawan jagoranci a matakin Makaranta; a rika samun kyautatuwa a harkar bayar da Ilimi; sannan a rika samun sakamako mai inganci daga Dalibai ta hanyar shigan al'ummar gari tsundum cikin ayyukan Makaranta.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Wannan jadawalin na kasa yana nuna wadansu daga cikin mataakai da hanyoyin da kwamitin SBMC zai bi domin ganin burinsa su tabbata.

Shiga cikin harkokin daukan yara a makaranta

Tabbatar da kyakyawar alaka tsakanin al'ummar gari da makaranta

Sa ido kan ayyukan da ake cikin yi a yanzu kamar ayyukan gine gine

Zama tsani tsakanin al'ummar gari, hukumar gari, da SUBEB da Ma'aikatar Ilimi

Burin SBMC

Tabbatar da cewa ana mutunta al'adu da yanayin rayuwa a cikin makaranta

Tabbatar da cewa ana amfani da kayan makaranta Yadda ya kamata kuma ana ba su tsaro

Fadakar da hukuma da al'umma a kan fitattun bukату na makaranta

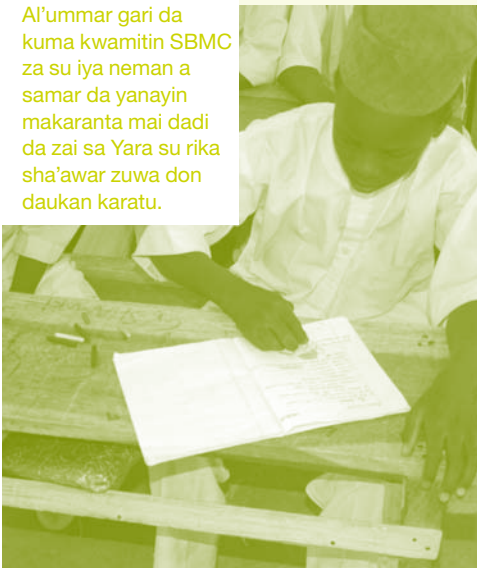
Menene muhimman hakkoki da nauyi na Wakilan kwamitin SBMC?

Manyan hakkoki da ayyukan kwamitin SBMC a Jihar Kano su ne kamar Yadda za a bayyana a nan kasa.

Bayanan da za su biyo a nan gaba suna bayyana manyan hakkoki da ayyukan da ake sa ran kwamitin SBMC za su rika aiwatarwa a makarantu a jihar Kano. Duk wadancan ayyukan, kamar Yadda aka zayyana su a cikin kundin kudurorin SBMC na jiha (State policy on SBMC) suna nan a rayate na daya (Annex 1) a karshen littafin nan.

A Kasa

Al'ummar gari da kuma kwamitin SBMC za su iya neman a samar da yanayin makaranta mai dadi da zai sa Yara su rika sha'awar zuwa don daukan karatu.

Tsara ayyukan wayar da kan al'umma a kan Ilimi da hakkokin Yara.

Tallafawa ayyukan wayar da kan jama'a a kan daukan yara a makaranta da ci gaba da zuwansu makaranta da ganin cewa sun kammala karatunsu.

Samar da dandali na kyautata hulda tsakanin al'ummar gari da makaranta.

Tabbatar da cewa yanayin koyo da koyarwa ya dace da bukatun Yara.

Tabbatar da tsaron rayuka da kaya da ke cikin makaranta.

Shiga cikin fitar da tsare tsaren habaka makaranta (School Development Planning)

Karfafa manufar bayar da bayanin abinda ake aiwatarwa ta hanyar zaburantar da jama'a su nemi bayani

Hadin gwiwa da sauran masu ruwa da tsaki domin bukatun makaranta.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Ta yaya wakilci a kwamitin SBMC yake kasancewa?

Dokar kafuwan kwamitin SBMC ta jihar Kano ta bukaci cewa kowane kwamiti zai kunshi wakilai daga sassa daban daban na al'umma da suke da hakki da sha'awar ganin an samu ingantuwan sakamakon koyo da koyarwa a makarantu. Adadin wakilan kwamitin SBMC zai zama mutane goma sha bakwai (17) ne. Ga su kamar Yadda aka tanada –

Sashin al'umma da wakili ya fito	Adadinsu a SBMC
Traditional LeaderSarakunan Gargajiya	1
Shugaban makaranta	1
Wakilan malamai (namiji daya mace daya)	2
Wakilan dalibai (Shugabar dalibai mata da shugaban dalibai maza)	2
Wakilan kungiyoyin ayyukan ci gaban al'umma (namiji daya mace daya)	2
Wakilan tsafaffin dalibai (namiji daya mace daya)	2
Wakiliyar kungiyoyin Mata	1
Wakilan kun giyar lyaye da malamai – PTA (mace daya namiji daya)	2
Wakilan masu sana'o'in hannu (namiji daya mace daya)	2
Wakilan kungiyoyin Addini (namiji daya mace daya)	2
Jimla	17

Wakilci a kwamitin SBMC

Shugaban Makaranta zai hadu da Basaraken Gargajiya na yankin da kuma Wakilin Ofishin Ilimi na karamar hukuma (LGEA / SUBEB) su zauna su zabo mutane masu mutunci da sha'awar ci gaba da amana a cikin al'ummar yankin da makarantar take domin kafa wakilai 17 na kwamitin. Ana bukatar baiwa kowane bangare na jama'a hakkinsa. Takwas daga cikin wakilan na SBMC za su kasance mata ne.

Ko yaya al'amari ya kasance, ana dai bukatar musayar fahimta da tattaunawa da juna don samar da managarcin jagoranceia makarantu bisa ka'idodi da dokokin Ilimi na jiha ya tanadar.

Wakilan kwamitin SBMC za su zabi shugabanni masu gudanr da ayyukan kwamitin a tsakaninsu wadanda za su hada da:

Shugaba (kada ya zama malamai ko ma'aikacin makarantar)

Mataimakin shugaba

Sakatare (zai zama shugaban makarantar)

Ma'aji (kada ya zama ma'akaci a makarantar)

Jami'in hulda da jama'a

Wakilan Kwamitin SBMC:

Za su yi aiki na tsawon shekaru uku wanda za a iya sabunta musu idan an gamsu da kamun ludayinsu a karo na farko

---

Za su rika zaman taro sau biyu a kowane zangon karatu

Za su iya kiran taro na gaugawa don tattaunawa a kan al'amura da za su taso tsakanin wani taro da wani.

Za su rika zaman taro ne idan an samu yawan Wakilai da bai gaza kashi biyu bisa uku na adadin duk wakilan 17 ba (kamar wakilai 12).

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

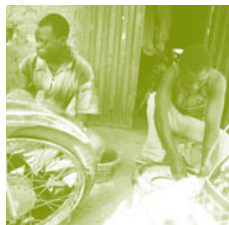
Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Kafa kananan kwamitoci karkashin SBMC:

Ana buƙatar kowane kwamiti na SBMC ya kafa kananan kwamitoci daga cikin wakilansa domin kula da wasu al'amura na musamman, a misali, ana buƙatar karamin kwamitin kudi wanda zai taimakawa babban kwamitin na SBMC wajen harkokin kudade. Haka kuma kafa kananan kwamitocin Mata da na Yara suna da gagarumar gudumawa da za su bayar cikin shigansu ayyuka da taruruka na kwamitin SBMC.

Bayar da gudumawa ga gina hadin gwiwa tsakanin masu ruwa da tsaki, kara bayar da dama ga jama'a su furta ra'ayinsu da bayyana buƙatunsu a kan Yadda za a kyautata bayar da llimi ta hanyar shigowan kowa a dama da shi.

Ta yaya kwamitin SBMC zai karfafa hadin gwiwa da zaburantar da kowa ya shigo a dama da shi da kuma tabbatar da dorewan yadda ake haduwa don gudanar da harkokin kwamitin SBMC?

Dokar kafuwan SBMC ta jihar kano (SBMC Policy) ta tanadi cewa idan ana buƙatar makarantu su zama managarta, dole ne a samu dangantaka mai karfi tsakanin Shugaban makaranta, Malaman makarantar, dalibai, iyaye, wakilan kwamitin SBMC da sauran jama'ar gari.

Haka kuma dai ana sa ran cewa wannan hadin karfi da karfe zai sa a tarar cewa – idan dai an kafa wakilcin SBMC ta hanyar da ta dace kuma suka samu tsari mai kayu na gudanar da harkokinsu, za su iya -

Hadin Gwiwa

Ana sa ran cewa kwamitin SBMC na kowace makaranta zai tabbatar da kyakyawar dangantaka tsakaninsa da sauran kungiyoyi da jama'a masu sha'awan ci gaban Ilimi kamar yadda shi ma ya kafu don hakan. Don haka ana bukatar ganin gudanar amincewa juna, girmama juna da musayan ra'ayi yayin aikin kwamitin na SBMC da PTA, karamar hukumar Ilimi (LGEA), Hukumar ilimin Firamare ta jiha (SUBEB), da ma'aikatar ilimi ta jiha (SMoE).

Kwamitin SBMC na kowace makaranta zai tsara hanyoyin gudanar da ayyukansa bisa tuntubar sauran masu ruwa da tsaki. Haka kuma kyautata hulda da tattaunawa tare da kauyukan da ke makwabta shi ma yana da muhimmanci. Wannan hadin gwiwa zai iya samuwa ta hanyoyi kamar haka :

Kai ziyara ga wasu kwamitocin SBMC da suka kafu tun tuni suna aiki domin koyo daga kwarewarsu.

Taron hadin gwiwa da masu bayar da Ilimi domin tattauna al'amura.

Kafa hadin gwiwa tare da masu zaburarantar da jama'a kamar masu sana'o'in hannu, Yan kasuwa, masu agazawa jama'a, kungiyoyin tsimi da tanadi da kungiyoyi masu zaman kansu na cikin al'umma.

Tsara Yadda za a rika saduwa ana tattaunawa da kungiyoyi da hukumomi masu sha'awan harkar Ilimi da daidaikun jama'a masu son agazawa da ma kafofin yada labarai.

Kulla zumunta tsakanin kananan kwamitocin mata da sauran wadanda ba a damu da tattaunawa da su ba.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

A Sama
Yara dalibai za su iya
shiga cikin harkokin
fitar da tsare tsaren
bunkasa makaranta
da Sa – Ido kan yadda
ake aiwatar da shi.

Shigan kowa da kowa da shigar da wanda yake da hakki

Burin farko da ya zo cikin kundin tafiyar da kwamitin SBMC na jihar Kano ya ya tanadi cewa kwamitin SBMC zai zama wani tsani ne da masu ruwa da tsaki za su bi ta kai don samun shiga cikin harkokin jagorancin makaranta. Wannan ya hada da shigo da Mata da Yara da sauran jama'ar yankin da makarantar take wadanda ba a cika ba su daman furta ra'ayinsu ba kan yadda ake bayar da Ilimi don su shigo a dama da su. Hanyoyin da za a iya bi don ganin cewa Mata da Yara da sauran raunana sun fito ana jin sautinsu ya hada da :

1**Shigar da duk sassa
na ajama'a**

The SBMC actively include all groups by:

Tabbatar da cewa ana ba su dama a ayyukan SBMC

Karfafa gwiwar iyaye da magidanta su bar Matansu da Yaransu su shiga tsundum cikin harkokin kwamitin SBMC

Yada bayanai da fadakarwa don nuna muhimmancin shigar da Mata da Yara cikin harkokin SBMC don jin sautinsu a tafiyar da SBMC

Bayar da dama a ji sautin Mata da Yara ta hanyar kafa kananan kwamitoci da za su rika bayar da rahoto a taron babban kwamitin SBMC. Haka kuma Yaran da su ka daina zuwa makaranta su ma akwai bukatar tuntubarsu.

Horar da wakilan SBMC a kan wayar da kan Yara, kare hakkokin Yara da nuna amfanin shigan Yara cikin harkokin kwamitin SBMC.

2**Fadada wayar da kan jama'a**

Kwamitin SBMC zai iya kara karfin shigan jama'a cikin harkokinsa ta hanyar : Shigarwa da neman hadin kan shugabannin Gargajiya da na Addini na cikin jama'a a harkokin fadakar da jama'a game da al'amuran Ilimi; tsara gangamin wayar da kan jam'a a kan daukan dalibai; amfani da wasan kwaikwayo da kuma fadakarwa a duk inda hali ya samu don ganin cewa al'ummomi da hukumomi sun yi abinda za su iya don ganin cewa duk Yara sun shiga makaranta kuma sun tsaya har su kammala makarantar Firamare, sannan su zarce zuwa karamar sakandire sannan kuma ya zamana cewa managarcin ilimi ne aka rika baiwa Yaran. Za a iya bayar da misali da wakilai Mata na kwamitin SBMC a matsayin misali abin koyi na muhimmancin Ilmantar da Yaya Mata, musamman don sauran Matan al'ummar da Yaya Mata na yankin.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sakonnin da masu tafiyar da kwamitin SBMC za su kara karfafa yadawa sun hada da:

a
Duk Yara suna da yancin a ba
su ilimi kamar yadda aka zayyana
a cikin tsarin mulkin Kasa

b
Hakki ne a kan hukumomi su
tabbatar da cewa duk Yara sun
samu Ilimi managarci ko da
Iyayensu ba su da wadatan
biya musu.

c
Duk Yaran cikin al'umma, da
su ka hada da Yara Maza, Yara
Mata, Yara masu nakasa, Yaran
da ba sa jin harshen da aka fi
amfani da shi cikin al'ummar
da kuma Yara marasa galihu /
Marayu suna da bukatar a kula
da hakkokinsu na samun Ilimi

d
Yaya Mata da suke da karancin
shekaru amma aka yi musu
aure da wuri su ma su na da
yanci kamar sauran Yara na a
ba su Ilimi.

e
Ilimi mai inganci shi ne wanda
zai baiwa Yayanka daman iya
rubutu da karatu da ginasu don
zama manyan gobe kuma su
samu karfafuwa na iya taimakawa
Iyalinsu a nan gaba da iya rayuwa
cikin tsabta da kula da lafiya.

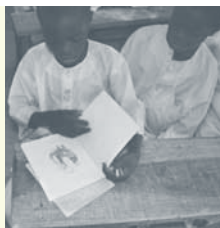
f
Abu ne da zai yiwu a baiwa Yara
ilimin Addini da na zamani a
makaranta daya a lokaci daya.

g
Al'ummar gari suna da yancin
nema daga wadanda suke da
iko a kan harkokin bayar da
Ilimi cewa a baiwa Yayansu
ingantaccen Ilimi.

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

Sashi na shida:
Sa Ido

**Duk Hotunan
da aka nuna**

Dukanin Yara suna da hakki na a ba su Ilimi kuma hakki ne a kan Hukuma ta tabbatar da samuwan managarcin yanayin samar da Ilimi.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Me ake sa ran kwamitin SBMC ya cimma?

Abu ne da aka gwada a ko ina cikin duniya kuma aka tabbatar da cewa - Makarantu sun fi tafiya daidai idan aka samu hadin gwiwa tsakanin duk wanda yake da ruwa da tsaki a kan harkar bayar da Ilimi.

Akwai matsaloli da a kan ci karo da su masu hana Yara zuwa Makaranta ko hana su koyon karatu sosai. Wadannan misalan da za su biyo baya suna nuna yadda kwamitocin SBMC za su iya kawo gagarumin sauyi a fagen ilimi ta hanyar jawo mutane daga sassa daban daban su taru don shawarta yadda za su kawar da matsalolin da aka gano.

Aiki tare da wasu domin kara fadakarwa a kan dalilan da za su sa tilas ne a kai duk Yara Makaranta

A wata karamar hukuma, Yaya Mata ba sa zuwa makaranta saboda dalilai na al'adu da na Addini. Sakamakon haka ne kwamitin SBMC da shugabannin karamin Ofishin Ilimi (LGEA) suka kai ziyara fadar Basaraken Gargajiya na yankin yayinda duk Dagatai da Masu Unguwanni suke halarce. A gurin taron ne aka tattauna a kan muhimmancin ilimin Yaya Mata aka kuma nemi wanda duk yake halarce ya yada manufar idan ya koma inda ya fito. To sakamakon haka sai aka samu sauyi a halayyar jama'ar yankin.

Hagu

Yayan mu su ne manyan gobe – A tura su makaranta don su samu kyakyawar rayuwa a nan gaba.

Hakkoki

Wajibi ne iyaye su takaita tura Yara talla kuma su tabbata Yaran na zuwa Makaranta.

Neman mafita a kan manyan matsaloli

Akwai kauyen da Yara Mata da dama ba sa zuwa makaranta saboda tallar da iyayensu ke daura mu su da safiya, wanda hakan ke cin karo da lokacin karatu. Don haka ne kwamitin SBMC ya tuntubi Dattijan yankin masu iko a kan abinda ya shafi ci gaban yankin aka nemi su tattauna su bayar da mafita.

Sakamakon tattaunawarsu sai suka yanke hukuncin cewa kada a sake ganin wani Yaro ko Yarinya suna yawon talla a lokacin karatu. Nan take al'ummar kauyen ta amince, sai kuwa Yara da dama musamman Yaya Mata suka dawo makaranta.

Tsara Yadda al'umma za su samar da kayan tallafawa ilimi

A wani kauyen kuma, makarantar ce ta dauko hanyar wargajewa saboda rashin zuwan dalibai domin galibi suna can gurin aikin Noma da sauran harkokin samun kudi. Bayan an kafa SBMC, wakilansa sun yawaita yin taro da kuma shirya gangamin fadakar da jama'a, sai abubuwa suka soma kyautatuwa.

Wakilan sun zaburantar da Mata suka kafa kungiyar tsimi da tanadi. Matan sun kafa karamin gurin matsar mangyada, suka amince za su yi amfani da wani bangare na ribar da za a rika samu don tallafawa 'Yayansu ta hanyar sayen kayan makaranta kamar litattafai da sauran kayan karatu don a karfafasu su shiga makaranta, har su kammala.

Hakan ya sa an samu Karin yara a makaranta, aka samu hadin kai, habakar arziki da cigaban al'ummar.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ta yaya kwamitin SBMC yake yada bayanai da bayar da rahoton ayyukansa?

Kamar Yadda dokar kafuwan SBMC ta jiha ta kunsu, ana bukatar kwamitin SBMC ya rika tattara bayanai kuma ya rika yada sakamakon ayyukansa ga duk wadanda suke da ruwa da tsaki – kamar al'ummar gari da hukumomi da sauran abokan aiki.

Tabbatar da bayanai masu nuna halin da ake ciki

Tanadar rubutattun bayanai na ayyuka da na kudade da kudurin da aka zartar, sannan a yada bayanan ga masu ruwa da tsaki, zai nuna cewa kwamitin SBMC yana bayanin hakkokin da ke kansa ga al'ummar gari da makarantar da yake yiwa aiki, da ma hukumomin.

Yin haka zai tabbatar da cewa ana samun:

Karuwar zuwan malamai da Dalibai makaranta

Kakkarfan hadin gwiwa tsakanin sassan jama'a

Kowa yana shiga yanke kuduri a kan al'amuran makaranta

Ingancin sakamakon karatun Yara a makarantu

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Yayin da ayyukan kwamitin SBMC yake karkashin kulawan Ma'aikatar Ilimi ta jiha da Hukumar ilimin Firamare (SUBEB) da karamin Ofishin ilimi (LGEA), to wadannan hukumomin ana bukatar su sa ido kuma su rika bayar da jagoranci ta yadda kwamitin zai rika aiki Yadda ya kamata. Kwamitin SBMC zai rika bayar da sakamakon halin da yake ciki a karshen kowane zangon karatu kuma za su rika bayar da rahoto a karshen kowace shekara (na ayyuka da na kudade) ga Ma'aikatar Ilimi ta jiha da Hukumar ilimin Firamare (SUBEB) da karamin Ofishin ilimi na karamar hukuma (LGEA), makarantar da ma al'ummar garin.

Kwamitin SBMC zai ajiye bayanai ingantattu a kan tarurukan da ya gudanar da mutane daban daban, shugaban makaranta da sauran jami'an ilimi za su rika samun wannan rahoton. Wannan zai bayar da dama a rika auna ci gaban kwamitin SBMC.

Tabbatar da kafa ta sadarwa tare da sauran kungiyoyi / abokan aikin SBMC

Ana bukatar kwamiti ya rika ganawa da sauran kananan kungiyoyi na yankin da makarantar take, wadanda suke sha'awar kyautata Ilimi. Ta hanyar aiki tare da hada karfi, sauyi me kyau zai iya samuwa. Akwai bukatar hadin gwiwa da wadannan masu ruwa da tsakin:

PTA

Kungiyar Iyaye da Malamai

NUT

Kungiyar Malaman Makaranta ta Kasa

OPA

Kungiyar Tsofaffin Malamai

ANCOPSS

Kungiyar shugabannin Makarantun Sakandire ta Kasa

CSACEFA

Lemar kungiyoyin bunkasa ilimi don kowa

MDA

Ma'aikatu Sassa da Bangarori

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na uku:

gudanar da taron SBMC da
kuma tuntubar wadnsu don
inganta makaranta

Wannan sashin yana duban Yadda Kungiyoyin SBMC za su rika gudanar da tarurukansu ne da kuma tuntubar sauran jama'a na cikin al'ummar da makarantar take.

An bayar da bayani kan wadannan tambayoyin:

Ta yaya kungiyoyin SBMC za su rika tsara tarurukansu ta hanya mafi kyau?

Ta yaya ake gudanar da tarurukan SBMC?

Ta yaya za a rika tsara taron karin Ilimi da horo na SBMC?

Ta yaya SBMC za su rika sanar da suran jama'ar gari halin da suke ciki?

Zamowa cikin shiri don gudanar da tarurukan SBMC

Yana da muhimmanci ya kasance shugaban taron tare da tuntubar shugaban makarantar su sanar da sauran jama'ar gari da kuma wakilan SBMC guri da lokacin da za a gudanar da taron na SBMC tare da sanar da su abubuwan da za a tattauna kafin ranar taron. Su mahalarta idan suka samu bayanin abubuwan da za tattauna a gurin taron tun kafin ma su zo, za su fi samun daman bayar da gudumawa mai amfani a taron har a samu nasara da ci gaban da ake bukata.

Hanyoyin da za a iya bi don tabbatar da cewa kowane wakilan SBMC ya san da labarin taron sun hada da :

Amfani da maroka / masu shela

Bayar da sanarwa a gurin taruwan Jama'a kamar masallaci ko Gidan suna da na daurin aure

---

Wasikar gayyata daga kwamitin SBMC zuwa ga lyaye

Taron dalibai na cikin makaranta

Neman wakilan kungiyar PTA su sanar da labarin

Amfani da Allon like sanarwa wanda aka kafa a fitattun gurare na cikin gari

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudantar da
tarurukan SBMC

Gudantar da Taron

Ya kamata a rika fara taro kuma a kammala a kan lokacin da aka tsara ba tare da mahalarta sun takura ba. Sannna kuma sakatare (shugaban makaranta) zai rika daukan bayanai na kudurorin da aka zartar yayin tattaunawan. Ana kiran wadannan rubutattun bayanai na taron.

A sama

Mata na cikin
rugagen Fulani su
ma suna da ikon su
fada a ji game da
Ilimin yayan su.

Ana bayar da shawarar cewa a gudantar da taron SBMC a kan wadannan matakan:

a

A yi Addu'ar budewa da ta rufewa

b

A gabatar da abubuwan da za a tattauna a kai da manufofin da ake son a cimma

c

A tsara kuma a amince da ka'idodin da kowa zai kiyaye don taron ya tafi yadda ya kamata cikin mutunta juna

d

Bitar abubuwan da aka zartar a taron baya ta hanyar karanta rahoton taron bayan

e

Bibiyan nasarar da aka samu wajen aiwatar da abubuwan da aka zartar a taron baya – sai a hada da nazartar abubuwan da aka manta da su a baya don a shigar da su cikin abubuwan da za a tattauna a yau.

f

Gabatar da hanzari ko gyara da wasu suka kawo bayan taron baya a kan abubuwan da aka zartar don a ga abinda ya dace a yi a kai

g

Rahoto daga karamin kwamitin Yara: za a dauki al'amari daya ne a kowane zaman taro don a tattauna a kai tare da tallafawan karamin kwamitin Mata domin a karfafa gwiwar Yara.

h

Duk wasu al'amura da wakilai suke bukatar gabatarwa

i

Tabbatar da rana da lokacin taro na gaba

Ana bukatar shugaban taron ya baiwa kowane wakili dama ya furta ra'ayinsa / shawararsa idan Yana son yin jawabi kuma a mutunta ra'ayinsa. Kada a bari wani mutum daya ko wasu kadan su yi babakere a magana yayin taron. Don haka dai, duk abinda za a zartar sai ya zama bisa amincewan galibin wakilai ne bayan an tattauna kowa ya kawo hujjarsa. Idan an samu rashin daidaiton ra'ayi ma sai a jefa kuri'a don tabbatar da kuduri.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Horar da wakilan SBMC

Da zarar an kafa kwamitin SBMC a kowace makaranta, sai a baiwa duk wakilan na bangaren jama'ar gari da ma'aikatan gwamnati horo na sanin makamar aiki. Ko da yake zai fi kyau ace duk wakilan SBMC 17 na kowace makaranta an yi musu wannan bitar tare, to amma ba zai yiwu a iya daukan nauyin haka ba, don haka ne aka tsara cewa za a zabo wakilai 8 daga cikinsu a ba su horo. Su wadannan za a zabo su ne daga sassa daban daban na wakilcin kwamitin na SBMC kuma ana sa ran su ne za a su shige gaba cikin ayyukan tafiyar da SBMC a makarantar. Amma daga baya sai su ma su tara sauran wakilai tara (9) su bayyana musu abinda aka koyar don su ma su fahimci inda aka sa gaba.

Yayin zabo wakilai 8 da za a baiwa horon, ana bayar da shawarar a zabo wadannan:

Basaraken gargajiya

Wakilin Matasa mai shekaru
15 zuwa 20

Malami daya a makarantar

Wakilin kungiyar PTA

Shugaban kwamitin SBMC na
makarantar

Wani mai fada a ji a cikin
al'ummar yankin makarantar

Shugaban makarantar

Wakilin kungiyar aikin gayya
na garin

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

**Karfafa gwiwar wakilan
kwamitin SBMC**

A kalla mutane biyu daga cikin 8 da aka lissafa ya kamata su zama mata ne domin a samu ingantaccen wakilci. Babu shakka ana son karfafa sauraron ra'ayin Mata domin tasirin da su ke da shi a sha'anin ilmin Yara wanda shi ne babban burin kwamitin SBMC. Shi ma jami'in kula da harkokin kwamitocin SBMC wanda ke da Ofis a Ofishin Ilimi na karamar hukuma yana da gagarumar rawa da zai taka a tallafawa da bin diddigin tasirin horon da za a baiwa wadannan wakilai na kwamitin SBMC.

Duk da cewa wakilan kwamitin SBMC za su rika tafiyar da ayyukansu ne bisa sadaukarwa da ayyukan hidima ga al'ummarsu, to amma yana da kyau ita ma al'ummar gari da Ofishin Ilimi na karamar hukuma da Gwamnati su rika lura da bukatar nuna yabawa da ayyukan da suke yi. Idan aka rika yabawa sadaukar da lokacinsu da suka yi suna hidima a ayyukan kwamitin SBMC, wakilan za su ji dadi su kara kaimi. Kowace al'umma tana iya duba hanyoyin da suka fi dacewa ta bi don nuna hakan, ba sai ta bayar da kudi gare su ba.

Hagu da kuma Kasa

Akwai bukata a baiwa mazaunin cikin al'umma daman ya bayar da gudumawarsa ta hanyar shiga a rika gudanar da harkokin bunkasa Ilimi

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Tsara tarurukan sanar da al'ummar gari halin da ake ciki.

Yana da muhimmanci ga kwamitin SBMC ya rika gudanar da taron auna nasarori da kusakuran da yake samu domin waiwaye adon tafiya. Za a rika gayyatar duk jama'ar yankin da Yayansu ke halartar makarantar domin wannan zube – ban – kwaryata inda za a sanar da su jami'an halin da ake ciki da bayyana musu sababbin al'amura da suke tasowa game da ilimin Yayansu don a samu shawararsu da hadin kansu da tallafawansu a harkokin inganta ilimi a yankin.

Shi wannan shigar da al'ummar gari cikin waiwaye da Sa Ido da tsara abubuwan da za a rika aiwatarwa a makaranta zai karfafa gwiwarsu a dalilin sauraron ra'ayinsu na yadda suke so a bayar da Ilimi ga Yayansu da kuma jin cewa makarantar ta su ce.

Shi Shugaban makaranta tare da hadin kai da shugaban kwamitin SBMC su za su jagoranci wannan taron sanar da al'ummar gari halin da ake ciki a makarantar su kuma sauran Yan majalisar zartaswa na kwamitin SBMC guda 8 (SBMC Executive members) suna masu tallafawa.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Rahoton karshen shekara na makaranta (school report card) shi ma yana cikin abubuwan da za a gabatar a yayin wannan taron. Sai a tambayi al'ummar garin, har da ma Mata da Yara ko sun gamsu da ci gaban ilimi da Yaran suke samu da sauyin da ake samu a hazakar Yaran.

Duk wata shawara ko gyara ko bayani da ya fito daga wannan tattuanawa za a rubuta a sa a gaba don aiwatarwa kuma a auna abinda ya biyo baya a taro na gaba a gurin da aka sa za a yi (duba sashi na 6 na wannan littafin domin samun Karin bayani a kan Sa Idon al'umma a kan harkokin makaranta).

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na hudu:

Tsare tsaren bunkasa makaranta

Wannan sashin yana bayar da takaitaccen bayani ne a kan Yadda za a fitar da Tsare tsaren bunkasa makaranta (School development Planning).

An samar da bayanai a kan wadannan tambayoyin:

Me yasa muke bukatar tsare tsaren bunkasa makaranta kuma me zai taimaka a cimma?

Menene matakan fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Menen hakkokin Kwamitin SBMC da shugaban makaranta a wannan aikin na fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Wadanne irin jadawali za a yi amfani da su don shigar da bayanai na tsare tsaren bunkasa makaranta mataki - mataki?

Wane mataki na ilimi da kwarewa ake bukata ga wakilan kwamitin SBMC don su iya fitar da tsare tsaren?

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Me yasa muke bukar tsare tsaren bunkasa makaranta?

Abu ne da kowa ya gamsu da shi a tsakanin al'ummar gari da iyaye da malaman makaranta da dalibai cewa akwai bukar inganta yadda makaranta take gudanar da harkokinta. Shi tsare tsaren bunkasa makaranta yana zama jagora ne ga makaranta da kwamitin SBMC domin su san babban nauyin da ke kansu wajen taimakawa a samu sauyi a makaranta.

Wadanne irin tsare tsaren bunkasa makaranta ake Magana a kai?

Shi wannan jagora na SMBC ze taimakawa makaranta wajen gano hanyoyin magance kalubalen da take fuskanta domin bunkasa makaranta ta zama managarcin gurin koyon Ilimi ga Yara. Tsare-tsaren sun ginu ne akan fahimtar masu fitar da su kan halin da makarantar take ciki a yanzu, karfinta da rauninta.

Tsare tsaren sun tattare ra'ayoyin mutane da kungiyoyi masu sha'awar ganin ci gaban Ilimi a kan matakan da za a bi don inganta makaranta. To bayan fitar da tsare tsaren, sai kuma a samar da bayanin yadda kowa zai bayar da gudumawarsa ta hanyar hada karfi da karfe don ganin an cimma wadancan manufofin da aka fitar. A karshe, tsare tsaren suna shimfida ka'idojin da za a rika la'akari da su na auna cigaban da ake samu da irin agajin da kowa yake bayarwa.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Wanene zai jagoranci zaman fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Shugaban makaranta ne zai zama madugu uban tafiya a wannan aikin tare da aiki kafada da kafada da shugaban kwamitin SBMC (wanda shi ma shugaban makarantar wakili ne a ciki). Kwamitin SBMC yana da hakki na zama wuka da nama a kowane mataki na wannan aiki kamar Yadda za a a gani a nan gaba cikin wannan sashin.

A Kasa

Shugabannin Makaranta ne za su jagoranci harkokin fitar da tsare - tsaren bunkasa makaranta tare da sauran wakilan kwamitin SBMC.

Menen rawar da kwamitin SBMC zai taka wajen fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Yana daga hakkokin dake kan kwamitin SBMC ya yi amfani da tarin ilimi da kwarewa da gogewan da wakilansa ke da shi ya fitar da tsare tsaren da za a aiwatar don bunkasa makaranta daga matakin da take kai zuwa matsayi na gaba. Sannan a mataki na biyu na nauyin dake kan kwamitin SBMC, zai rika gudanar da hakkin dake kansa na tabbatar da cewa kowa yana sauke nauyin da aka dora masa game da Ilmantar da Yara.

Zai yi haka ta hanyar auna yadda makarantar take tafiyar da harkokinta sannan ya gabatar da bayanin haka ga sauran al'ummar garin da makarantar take. To yana daga muhimmin hakkokin da ke kan kwamitin SBMC ya rika bibiya da auna wadannan tsare tsaren na bunkasa makaranta.

Wadanne mutane ne ke da ruwa da tsaki cikin fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Nasara da bunkasar makaranta yana bukatar hada karfi da karfe daga masu ruwa da tsaki a fagen ilimi kamar wadannan:

Yara da manya

Maza da Mata

Mawadata da talakawa

Yaran dake makarantar da wadanda ya kamata su shiga amma ba sa zuwa.

A hakika dai, wadansu daga wadannan mutanen na sama za su fi bayar da gudumawa fiye da wasu cikin fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta. Haka kuma akwai kashi na mutane daban daban da su ke da ruwa da tsaki a kan abinda ya shafi makaranta, to duk da haka, zai fi kyau a fi fuskantar wadanda alakarsu da makarantar ta fi karfi kuma su ka fi sanin halin da makarantar take ciki yayin gayyato wadanda za a rika tattaunawa da su wajen fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta.

Duk yadda al'amari ya kasance dai, wadannan mutanen ne mafiya muhimmanci da hakki a kan al'amuran makaranta:

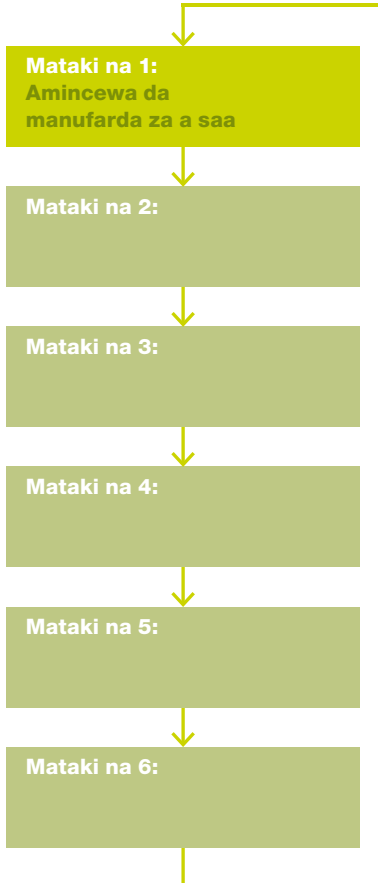
Malaman makarantar

Daliban Makarantar

Al'ummar da aka gina Makarantar dominta

Iyayen Yaran da ke karatu a makarantar

Ana kafa makaranta ne domin ta Ilmantar da 'Yayan al'ummar da take, don haka ba zai yiwu ta iya gudana ba da tallafawarsu ba. Don haka shi wannan tsare tsaren na bunkasa makaranta wata hanya ce ta baiwa al'ummar gari dama su bayyana yadda su ke son ganin ana ilmantar da Yayansu. To wannan hadin gwiwar makaranta da al'ummar gari zai bayar da dama a magance matsaloli iri iri da su ka baibaye makarantu a Nijeriya.

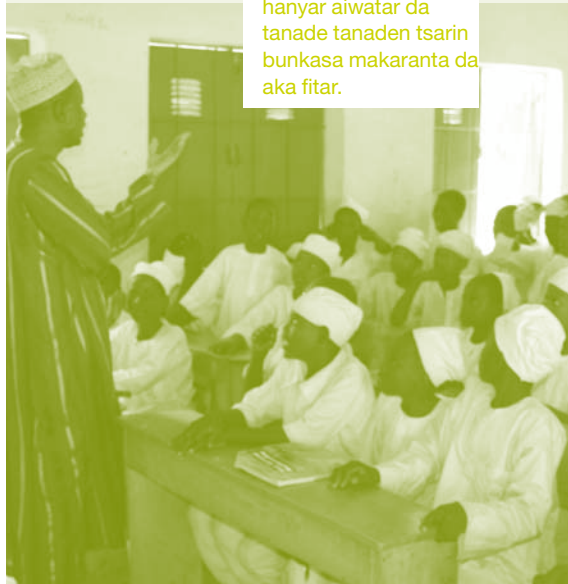
Mataki na 1: Amincewa da manufarda za a saa

Matakin farko na aiwatar da burin bunkasa makaranta

Kafin soma aiwatar da shirye shiryen inganta makaranta, akwai bukatar a sanar da duk masu sha'awar ganin ci gaban makarantar manufar wannan yunkurin da yadda za a aiwatar da shi da rawar da za a su taka a ciki da muhimmanci aiwatar da shirye shiryen.

A Kasa

Ana samar da burin da ake son ganin makaranta ta kai gare shi a ayyukan ta ta hanyar aiwatar da tanade tanaden tsarin bunkasa makaranta da aka fitar.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Matakin da ake burin kaiwa

Sau da yawa a kan ji mtane su na magana a kan bukarar “ilmantar da al’umma ta gaba” ko “tallafawa Yara su samu Ilim i”.

Wannan buri ko fata shi ake kira “Buri na kokoluwa” ko kuma ” fata na lokaci mai tsawo” da ake da shi game da makaranta.

Wannan buri zai fuskanci bayanin abinda ake son ganin dalibai sun cimma yayin da su ke makaranta.

Tsare tsaren bunkasa makaranta yana bukarar jawo kowane mai ruwa da tsaki ya shigo a rika damawa da shi don a amfana da gudumawarsa wacce za ta taimakawa makaranta ta cika bukarar kafata ga dalibanta

Wanene zai fara saka danba na fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta?

Tsare tsaren bunkasa makaranta zai fara ne da zaman taro tsakanin shugaban makaranta da manyan jami’an kwamitin SBMC domin musayar ra’ayi a kan abun da shirin ya kunsu. Shi ma jami’in duba makarantu na LGEA zai rika halartar wadannan taruruka a ko da yausha domin bayar da shawara da jagoranci. A matakin farko na aikin ma, Kungiyoyin taimakawa ci gaban al’umma da sauran jami’an Gwamnati masu kula da wannan sha’anin duk suna da gudumawar da za su iya bayarwa.

A yayin wannan taron, kwamitin SBMC da shugaban makaranta za su hadu su fitar da wani tsari mai sauki na yadda za a sanar da masu ruwa da tsaki Maza da Mata, kuma ma a shigar da duk wadanda za su iya bayar da gudumawa a tattaunawan.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Hakkokin da ke kan kwamitin SBMC a taron farko na samar da tsare tsaren bunkasa makaranta:

Shugaban makaranta, tare da agazawar wakilan SBMC za su hada kai su jagoranci yunkurin farkon. Amma shi kwamitin na da nauye nauyen da ke kansa muhimmai kamar haka:

Tabbatar da cewa an yi shiryen shiryen farko a kan lokaci.

Tabbatar da cewa gwargwadon yadda dama ta samu, an shigar da masu ruwa da tsaki kuma an fahimtar da su rawar da za su taka a cikin aikin da za a yi.

Sanar da sauran al'ummar gari abubuwan da aka hadu a kansu a gurin tarurukan da ake yi.

Tabbatar da cewa jami'an hukumar Ilimi ta LGFA da sauran masu fada a ji kamar Malaman Addini sun san cewa makaranta ta soma aikin samawa makarantar tsare tsaren bunkasa ta.

Ilimi da kwarewar da ake bukata don fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta

Akwai bukata ga Kwamitin SBMC ya samu kyakyawar fahimta a kan manufa da yanayin tsare tsaren bunkasa makaranta (School Development plan), ta yadda matakan da ake bi domin samar da shi za su iya inganta kwazon dalibai a makarantar da kuma dalilan da su ka sa aiwatar da shi ya zama tilas.

Kwamitin SBMC na da bukatar nakaltar yadda ake tsarawa da gudanar da taro tare da masu ruwa da tsaki a kan harkar makarantar kuma lallai ne ya san hanyoyi mafiya kyau na sanar da sauran al'ummar gari da yake wakilta a kan duk ci gabana da yake samu (duba sashi na uku) inda aka kawo bayani kan gudanar da taro da yada bayana).

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

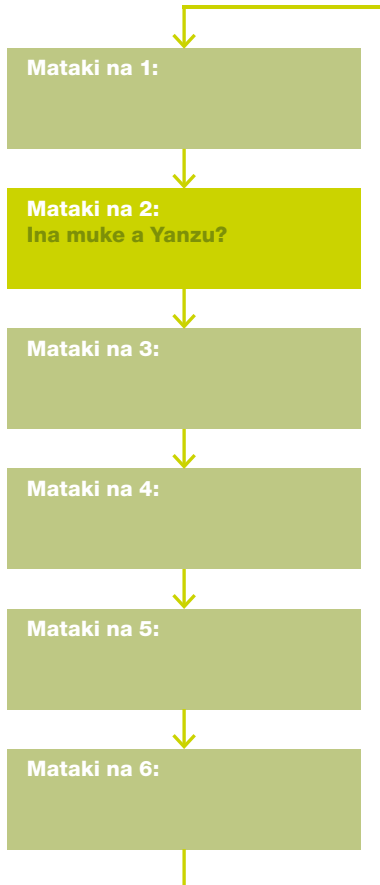
Sashi na shida:
Sa Ido

52/53

A sama

Yara sun fi samun daman koyo a yanayin da yake cike da tsaro inda wata cutuwa ba za ta riskesu ba.

Mataki na 2: Ina muke a yanzu?

Bin bayani daki daki gameda halin da makarantar take a halin yanzu

Mataki na gaba shi ne a samu masu ruwa da tsaki a kan sha'anin makarantar su bayar da amincewarsu a kan abinda aka fitar na cewa shi ne hakikanin bukatun makarantar. Don yin haka, suna bukar fahimtar karfi da raunin da makarantar ta ke da su. Za a samu bayanin haka daga rubitaccen bayanin da makaranta ta fitar na auna matsayinta (school self evaluation), wanda yake bayyana hakikanin halin da makarantar take kai game da wasu fitattu kuma muhimman al'amura.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Menene shi wannan rubutaccen bayanin na ‘awon matsayin makaranta’ ?

Wannan wata sabon tsari ne da ake bukata kowace makaranta ta yi a kan kanta wanda kuma yake cikin dabarun bincika da duba matsayin makarantun Nijeriya. Yin sa yana da fa'ida biyu ga ita kanta makarantar da kuma ma al'ummar da makarantar take cikinta, su ne kamar haka:

Yana ba su ikon fada a ji a matakan da ake bi wajen auna ci gaban makaranta (Inspection)

Yana samar da bayanai da za a dogara da su don gina matakan ci gaban makaranta da inganta harkokinta.

Wannan mataki na auna kai da makaranta za ta yi yana bukatar makarantar ta waiwayi abubuwan da take da su na kayan aiki da yadda ake amfani da su da yadda hakan yake tasiri kan koyon dalibai, sannan kuma a ga sakamakon da ke faruwa ga daliban a dalilin haka. Wannan bayanin na auna kai ga makaranta yana yin muhimmiyar tambaya mai cewa – “A ina muke a yanzu”?

Hanyoyin auna kai matakai ne da suke ci gaba da gudana yau da kullum amma shi shugaban ne ke da hakkin jagorantar tsara rahoton tare da hadin kan Malaman makarantar, Dalibai da lyaye.

Lalai ne shugaban makaranta ya shigar da SBMC a matsayin abokan tafiya cikin harkokin tuntubar.

A sama

Auna nasarar da ake samu a ayyukan ci gaban makaranta yana sa a gano al'amuran da suka danganci ingancin yanayin makaranta.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Hakkokin da Ke kan kwamitin SBMC a wannan aiki na auna kai da makaranta take yi su ne:

Fahimtar hanyoyin da ake bi
don auna kai da kuma su kansu
su taimaka don samar da shi

Tabbatar da cewa shugaban
makaranta ya aiwatar da aikin
aunawan a kan lokaci kuma ya
shigar da duk wanda ya cancanta
a shigar da shi.

Amincewa da sakamakon
karshen shekara na rahoton
auna kai na makarantar da
kuma tabbatar da cewa ra'ayin
masu ruwa da tsaki ya fito
karara a ciki yadda suka nuna.

Tabbatar da cewa bayanan
dake cikin rahoton an fitar da
su a takaitaccen bayani kuma
a yada shi sosai.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

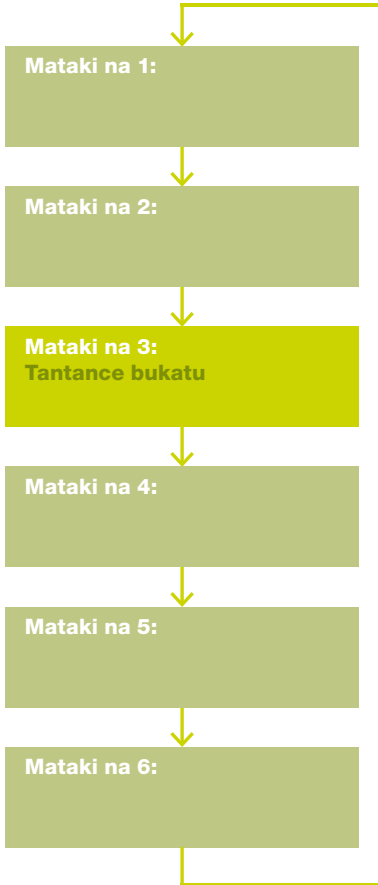
Sa Ido

Abubuwan da ke da tasiri a nasarar da dalibai ke samu a makarantun mu – takaitaccen bayani na rahoton bincikar kai da makaranta ta aiwatar.

	Karfin da ake da shi	Raunin da ake da shi
Abinda bayanai da ake da su a makarantar suka nuna mana		
Abinda dalibai suka fada		
Abinda iyaye suka fada		
Abinda malamai suka fada		

Ilimi da kwarewar da ake bukata

Kwamitin SBMC na da bukatar sanin muhimman bayanai dake kunshe cikin rahoton auna kai da makaranta ta fitar.

Mataki na 3: Tantance bukату

Zartar da abinda za a fara tinkara

Da zarar makaranta ta fahimci karfin da take da shi da kuma rauninta, to za ta iya soma zartar da abinda take ganin su ne mafiya muhimmancin al'amura a gareta.

Ba zai yiwu a biya duk bukатуn makaranta a lokaci daya ba, wasu ma suna bukatar lokaci mai tsawo fiye da wasu kafin a iya samar da su. Wani raunin da makaranta ke da shi ma, kamar rashin kyakyawan jadawalin koyarwa, sun wuce abubuwan da kwamitin SBMC ke da ikon daukan mataki a kai.

Kwamitin SBMC tare da shugaban makaranta za su hadu su fitar da jerin bukату da matakai da za a aiwatar don bunkasar makarantar, za a tabbatar da cewa duk sauran masu ruwa da tsaki game da makarantar sun goyi baya, kuma a tabbatar da cewa yayin fitarwar an fi bayar da hankali kan abubuwan da za su iya yiwuwa/samuwa.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

A kan gani a lokatai da dama cewa makarantu sun fitar da jerin bukату ko ayyukan da za a aiwatar masu tarin yawa. To amma fa kada a manta da cewa duk da cewa ba zai yiwu cikin sauki a iya koyarwa a makarantar wacce gininta da yanayin cikinta ba mai walwalwa bane, to amma fa kyautata zahirin cikin makaranta kadai bai isa shi kadai ya sa a samu kyautatuwan koyo da koyarwa a makaranta ba. Yana da muhimmanci a bayar da hankali bisa sakamakon da ke biyo bayan abubuwan da makaranta ta yunkura ta aiwatar. To don samun yin haka, shi kwamitin SBMC idan ya zo wannan matakin, zai yi tunani mai amsa wadannan al'amuran:

Adadin daliban da aka dauka a makarantar da wadanda suke halarta

Ingancin darussa da ake koyarwa

Musayan bayani da ke gudana tsakanin makaranta da jama'ar gari

Kulan da ake yi kan walwalar dalibai

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Hakkokin da ke kan kwamitin SBMC (da shugaban makaranta) su ne:

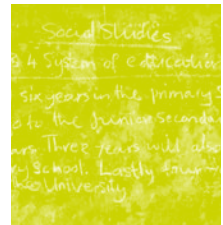
Abubuwan da makaranta ke bukatar yi domin ta inganta harkokinta, tare da la'akari da raunin da take da su kamar yadda aka binciko (shugaban makaranta zai jagoranci wannan aikin yana mai tallafawa kwamitin SBMC)

A rubuta wadannan bukaton na makaranta. Ga wani jadawali mai sauki a nan kasa wanda ya kawo misalai, kuma za a iya amfani da shi don fitar da duk bukaton makaranta :

Duk hotunan da aka kawo

Samar da yanayi Zmai kyau da sha'awa ga Yara yana karfafawa Yaran gwiwa su ci gaba da neman Ilimi har zuwa lokacin kammala makarantar su.

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

Sashi na shida:
Sa Ido

60/61

Rubuta bukatun makaranta

Domin inganta kokarin dalibai, makaranta na bukatar kari ko habaka ko kyautata...

Mata kai na daukan dalibai da zuwansu
makaranta kullum

Ingancin darussan da ake koyarwa (wanda
wani lokaci a kan kira – yanayin aji mai bayar
da walwala da samuwan wadatattun kayan
koyo da koyarwa da samun managartan
malamai

Samun musayar yawu da sanarwa tsakanin
makaranta da al'ummar gari (wanda wani
lokaci ake kira - jagorancin hadin gwiwa)

Bukatu da walwalar dalibai (wanda wani
lokaci ake kira farfajiyar makaranta mai cike
da tsaro mai jawo sha'awa ga dalibai Maza
da Mata)

Hagu

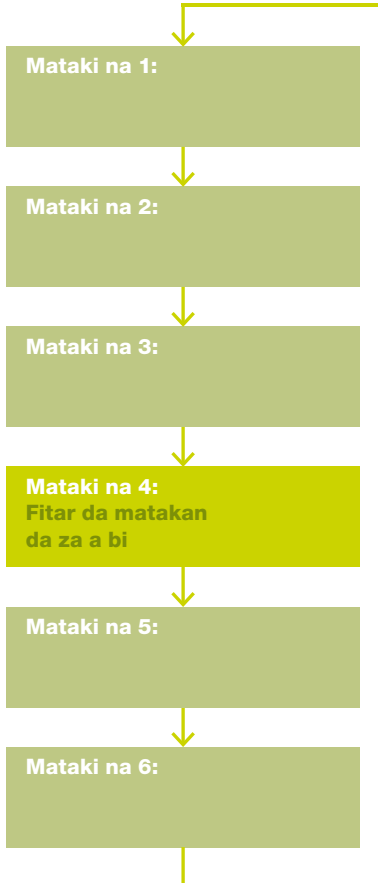
Kwamitin SBMc zai
iya amfani da wannan
jadawalin da fitar da
bayanai don tattare
bayanai da wasu suka
bayar da shawara
a bi don kyautata
makaranta karkashin
sassa daban daban
na ayyukan gyaran
makarantar.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Mataki na 4: **Fitar da matakan da za a bi**

wannan matakin ya kunshi
sassa 2 kamar haka

Kashi na farko :
muke son kaiwa? – fitar da
mataakai dalla dalla

Kashi na biyu :
Ta yaya za mu samu isa can?
– fitar da mataakai dalla dalla

Kasa

Shigar da Iyayen Yara
cikin harkokin fitar da
tsare- tsaren bunkasa
makaranta yana sa
Iyayen su gane irin
tallafi da goyon bayan
da ya kamata su bayar
ga Yayan su.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Kashi na farko:**Ina muke son kaiwa?****Fitar da matakai dalla-dalla**

Yayin da aka amince da abubuwan da za a fuskanta a wannan shekarar, a mataki na gaba, sai a fitar da matakan da za a bi daya bayan daya don aiwatar da su. Wannan abin da za a samar zai bijiro da wasu hanyoyin da za a bi don samar da bukatun da aka fitar.

Yana da kyau a rika waiwayawe ana tabbatar da cewa ayyukan da aka tsara aiwatarwa sun dace kuma suna tafiya kafada – da – kafada da hakikanin burin da ake son a cimma na kyautata nasarar karatun dalibi. A wannan matakin, tunani kan “matakan samun nasara” zai taimaka. Su matakan samun nasara suna kasancewa ne a matakai biyu kamar haka:

Wadanda suke bayyana mana ci gaban da muke samu a kan ayyukan da muke aiwatarwa

Wadanda suke bayyana mana yadda nasarar da ake samun suke tallafawa burin kyautata ci gaban karatun Dalibai.

Hakkokin da ke kan kwamitin SBMC (cikinsu har da shugaban makaranta) su ne :

A tattauna kuma a amince da hanyoyin da za a bi don aiwatar da kowace bukata da aka fitar, tare da kawo aikace aikacen da za a yi don samun hakan ya yiwu

Tantancewa don tabbatar da cewa wadannan matakan da ayyukan da aka fitar za su iya taimakawa a cimma babban burin da aka sa a gaba na - kyautata nasarar dalibi – da kuma ganin cewa abubuwa ne da zai yiwu a aiwatar da su.

A rubuce wadannan abubuwan da aka zartar, ta hanyar yin amfani da jadawali mai sauki kamar wannan da a za a kawo a kasa, sannan a bayyana shi ga fitattaun masu ruwa da tsaki (idan ma da hali a yada shi ga sduk al’ummar garin da makarantar take) don samun goyon baya na zarcewa zuwa mataki na gaba na fitar da tsare tsaren.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

**Bayanin matakan da za a bi don aiwatar
da bukatun da aka fitar**

	Ina muka dosa? – matakan da muka amince za mu bi	Menene tasirin hakan ga nasarar Dalibi a karatu?	Ta yaya za mu iya isa can? (ayyukan da za a aikata)	Ta yaya za mu san mun isa can? (alamomi masu nuni)
Muhimmiyar bukata ta farko				
Muhimmiyar bukata ta biyu				
Muhimmiyar bukata ta uku				
Muhimmiyar bukata ta hudu				
Muhimmiyar bukata ta biyar				

Sama

Kwamitin SBMC zai
iya amfani da wannan
jadawalin don fitar
da tsari mai fadi da
aka yarda gaba daya
cewa akawi bukatar
a aiwatar da su a
makaranta.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Kashi na biyu:

Ta yaya za mu isa inda muke son kasancewa?

Ilimi da kwarewa da ake bukata:

Fahimtar yadda ake tattaunawa da sauran hanyoyin tattare ra'ayoyi

Fahimtar Yadda ake tsara manufar karshe da alamomin cimma nasara masu sauki (targets and indicators)

fitar da ayyukan da za a aiwatar, yanke hukunci kan Yadda za a samar da kayan aiki da raba aiki tsakanin wakilai

Mataki na gaba shi ne a dubi bayanai dalla dalla da aka tanada don a fitar da tsari mai sauki ga kowane aiki. Kowane tsarin yadda za a aiwatar da aiki zai bayyana wadannan al'amuran:

Hakikanin abinda za a yi

Kayan aikin da ake bukata

Kudin da za a kashe da yadda za a samesu (idan ana bukarar kudi)

Lokacin da za a aiwatar da aikin

Wanda aka dorawa nauyin aiwatar da aikin

Wanda zai kula da Sa Ido kan aikin da auna sakamakon day a biyo baya

Don taimakawa a kan haka, an fitar da jadawali mai sauki da za a yi amfani da shi kamar haka.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Cikakken jadawalin tsarin gudanar da aiki (guda daya ga kowane aiki daya)

Zababbiyar bukata	Aikin da za a yi	Kayan aikin da ake bukata	Kudin da za a kashe	Hanyoyin da za a iya bi a samu kudin aikin	Yaushe za a aiwatar da aikin?	Wanene aka dorawa nauyin yin aikin?	Ta yaya za mu san cewac aikin ya yi nasara?

Sama

Wannan jadawalin yana bayar da tsarin da za a yi amfani da shi don fitar da tsari na dalla dalla tare da fitar da kudaden da ake bukata ga kowane abu na cikin tsarin.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

A wannan mataki, su masu masu ruwa da tsaki, ba kawai ana bukar su rika halarto da babban burin da ake da shi na cewa lallai ne ayyukan nasu su zama za su iya taimakawa a samu kyautatuwar samun Ilimin Dalibai ba, ana bukar da su kuma tabbatar da cewa tsare tsaren da za a iya aiwatar dasu ne da kudi kadan. Akwai bukar wakilan su sani cewa ba lallai se da isassun kudi, sannan za yi tsare-tsaren ba. Idan makaranta ta tanadi managarcin shiri da kasafin kudin da ake bukata don bunkasa makaranta hakan zai iya bayar da dama a samu wadanda za su shigo su tallafa.

Wannan fa tsari ne na yadda za a aiwatar da ayyuka ba tsarin neman tallafi ba. Haka kuma a sani fa cewa ba kowane al'amari na cikin wannan tsare tsaren bunkasa makaranta ne yake bukar sai an kashe kudi a kansa ba. A sashi na biyar na wannan littafin an yi bayanin hanyoyin da za a iya bi don neman tallafin kudaden gudanar da ayyuka.

Hakkokin da ke kan wakilan SBMC su ne:

Kula da yadda ake tsara matakai da abubuwan da za a aiwatar don inganta makaranta. Wannan aiki ne mai nauyi, don haka babu laifi idan kwamitin SBMC ya nemi agaji daga sauran malaman makarantar da dalibai da ma wasu al'ummar gari masu basira a wani fanni da ake bukar kwarewa idan suna da sha'awa.

Tattare tsare tsaren guri daya (idan an samu mutane da suka aiwatar da ayyuka daban-daban)

Yanke hukunci a kan yadda za a kasafar kudade ko kayan aiki ga ayyukan bukasa makaranta idan aka samu ja in ja a kan abinda za a warewa wasu ayyuka.

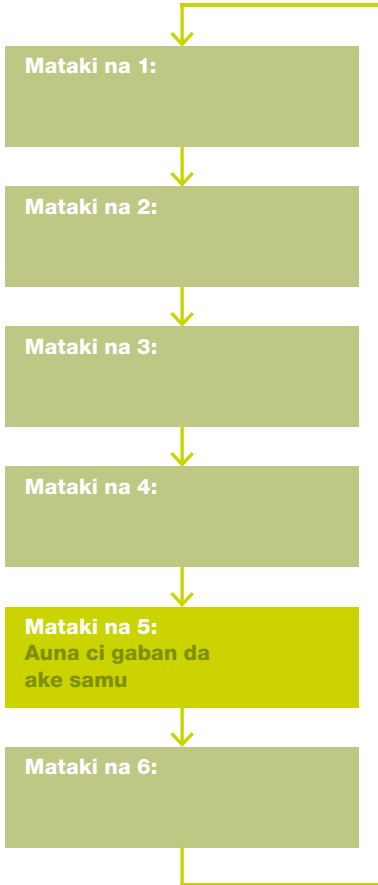
Tabbatar da cewa kowa ya fahimci tsare-tsaren domin samun hadin kai da gudumawa wajen samun nasarar aiwatar dasu.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Mataki na 5: **Monitoring progress**

Ta yaya za mu gane cewa mun doshi Inda muka nufa?

Idan dai tsare tsaren da aka fitar na ayyuka ana nufin su zama jagora ne a kan aiwatar da zababbun bukatun makaranta, to bai kamata a yi watsi da shi ba bayan an gama fitar da shi.

Duk al'ummar da harkokin makaranta ya shafa suna da sha'awar ganin nasarar da ake samu sannu a hankali, to don haka, ci gaba da sanar dasu bayanin ayyukan da ake yi lokaci lokaci zai taimaka su kara bayar da hadin kai da goyon baya da shiga ana damawa dasu. Waiwaye da bincikar yadda aiki ke gudana zai sa a fahimci matakin da aka kai don a samu bayanin da za a gabatar cikin rahoton auna kai, sannan kuma za a samu daman gane ko ana tinkarar burin da aka sa a gaba yayin da ake tafiyar da ayyukan da aka tsara.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Hakkokin da ke kan kwamitin SBMC (har da shugaban makaranta) su ne:

Zabin lokacin da ya dace na auna ci gaban da ake samu a wani lokaci cikin shekara.

Bin sawun yadda aka tafiyar da al'amura, cikin haka har da kokarin ganin cewa kudaden da aka kayyadewa kowane aiki sun dace.

Bin sawu don tabbatar da cewa rubutattun bayanai da kudade an ajiye su kamar yadda aka bukata a kasha a sashi na 5 na wannan littafin

Ci gaba da sanar da fitattun masu ruwa da tsaki da ma sauran al'ummar gari kan ci gaban da ake samu a ayyuka.

Ajiye bayanai na abinda aka gano yayin sa ido kuma a yi amfani da bayanin don kyautata abinda za a yi nan gaba.

Abubuwan da kwamitiin SBMC zai Sa Ido a kai

Kwamitin SBMC zai Sa Ido kan ci gaban da ake samu yayin tinkarar burin da aka sa a gaba tun farkon gudanar da tsare tsaren. Za a yi hakan ne domin a samu daman yin gyara da zarar an ga alamun rashin nasara yana shigowa, tare da bincikan dalilan kasa samun nasarar. Wannan sakamakon da aka samu za a yada shi don kowa ya dawo a sake bitar abinda aka yi a baya a fitar da sababbin manufofi da matakan bi.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ta yaya Kwamitin SBMC zai aikata hakan?

Kwamitin SBMC zai kula da wadannan al'amuran:

Tattaunawa da mutane daban daban a ciki da wajen makaranta, har ma da Yara (domin su ke amfana da harkokin koyon) da kuma ma lyayen Yaran.

Waiwayar bayanin auna kai da aka tsara, da kuma tsare tsaren da aka yi na kawo ci gaban makarantar da sauran rubutattun bayanai da aka tanada a mata kai daban daban yayin aiwatar da shirye shiryen bunkasa makaranta (SDP).

Ziyartar makaranta don ganin kayayyakin da ake da su da yadda ake tafiyar da harkokin koyo da koyarwa

Bin diddigin bayanai da aka tattara daga wasu hanyoyi daban daban don tabbatar da cewa

ba a samu sabani ba, maimakon a dogara kan hanya daya kawai ta samun bayani.

Ilimi da kwarewar da ake bukata:

Hanyoyin tara bayanai daga gurin mutane daban daban-wadansu hanyoyin sun fi inganci daga wasu, a bisa misali, idan ana aiki tare da wani sashi na Yara ko Mata ko wasu jama'a wadanda basu da Ilimi.

Rubuce bayanar da aka samu yayin ayyukan auna ci gaban.

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

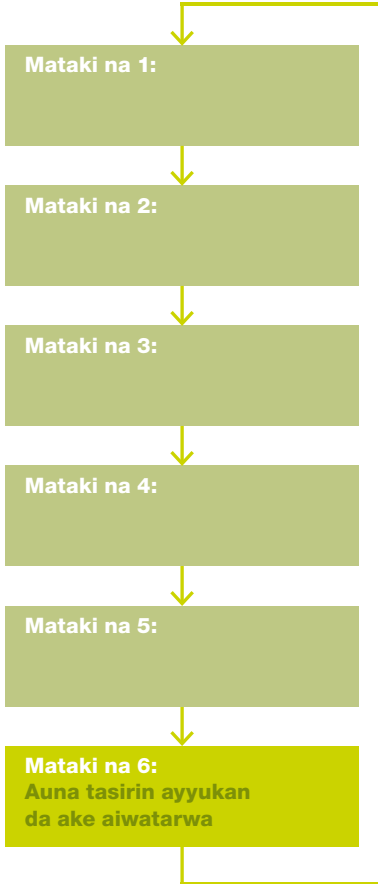
Sashi na shida:
Sa Ido

70/71

Sama

Iyaye za su iya taimkawa Yayan su su samu ilimi ta hanyar taimakawa Yaran wajen yi aikin gida na karatu da aka ba su a makaranta da kuma ta hanyar kula da ci gaban da Yaran ke samu a karatun su.

Mataki na 6: **Auna tasirin ayyukan da ake aiwatarwa**

Ta yaya za mu san mun isa inda ake nufin isa?

A karshen shekara, duk jama'ar da ke da ruwa da tsaki za su so sanin abubuwan da suka faru da Yadda faruwansu yake dacewa da buri ko tsarin da aka yi na samar da ci gaba a makarantar. Akwai dai abubuwa biyu da jama'a suka fi damuwa a kansu, su ne:

Menen hakikanin abinda muka samu daman aiwatarwa?
Wannan zai kunshi bayanin ainihin ayyuka da aka yi da bayanin kayan aiki da kudaden da aka yi amfani da su.

To wane sauyi ko tasiri wadancan ayyukan suka samar game da nasarar karatun dalibai?

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

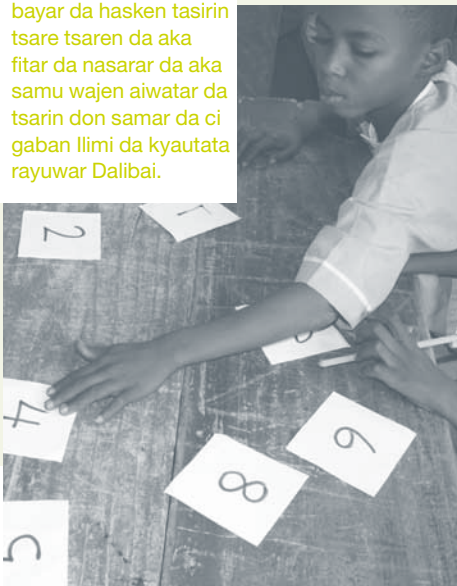
Sashi na shida:

Sa Ido

Tsare tsaren bunkasa makaranta (School Development Planning) wata da'ira ce da take zagayawa ta dawo inda ta fara, tana farawa da fitar da ayyukan da za a aikata ta zarce kan hakikanin aiwatar da auuukan da aka tsara, don haka, da zarar an kammala ayyukan da aka tsara a farkon shekara, an tsara bayanin yadda aka sarrafa kudade cikin ayyukan, nan take sai kuma a soma shirin fitar da tsare tsaren shekara ta gaba.

Kasa

Auna nasarar da ake samu a ayyukan ci gaban makaranta yana bayar da hasken tasirin tsare tsaren da aka fitar da nasarar da aka samu wajen aiwatar da tsarin don samar da ci gaban Ilimi da kyautata rayuwar Dalibai.

Wadannan mataakai na aiwatar da tsare tsare a shekara ta gaba yana farawa ne da waiwayawa a gani ko burin da ake da shi na bunkasa kwazon dalibai yana nan kamar yadda yake a farko ko ana samun ci gaba daga yadda yake yayin da aka fitar da bayanin auna kai don bayyana halin da makaranta take ciki. Ana sa ran cewa za a samu sauyi mai yawa a karshen shekara ta farko saboda ayyukan ci gaban da aka aiwatar.

Wannan lokaci ne da ya dace a tattauna da masu ruwa da tsaki a kan makarantar a jji ko sun gamsu da nasarorin da aka samu da alfahari da shigansu cikin tsarin gaba dayansa. Wato dai za a yi amfani da wannan daman don yin waiwaye adon tafiya kan duk abubuwan da aka tsara da sakamakon da ya biyo baya don tinkarar tafiya ta gaba.

Hakkokin da ke kan kwamitin SBMC (har da shugaban makaranta) cikin wannan aikin sun hada da:

Gudanar da taron cikin gida domin auna nasarar ayyukan da aka aiwatar a cikin shekara daya da ta gabata, kuma a shirya domin soma ayyukan shekara mai biyo baya sannan kuma a soma shirin bayanai da za a gabatarwa masu ruwa da tsaki.

Nazartar yadda aka kai matuka cikin kula da taka tsan tsan yayin fitar da tsare tsaren ci gaban makaranta da kokarin da aka yi wajen ganin cewa duk masu ruwa da tsaki an shigar da su cikin tattaunawar.

Nazartar yadda za a iya inganta matakan da aka bi yayin fitar da tsare tsaren bunkasa makarantar sama da yadda aka yi a shekarar da ta gabata

Nazartar Yadda aka gudanar da ayyuka cikin nasara kuma a kan lokaci tare da wadatuwa da kudaden da aka ware a kasafin kudi na bunkasa makarantar.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

To daga nan ne kuma sabuwar tafiya ta ayyukan shekara ta gaba ta fara, bayan an tabbatar da cewa babu shakka burin da tsare tsaren bunkasa makaranta ya tanadar an cika su kuma aka fitar da bayanin auna matsayin kai da makarantar ta yiwa kanta.

Wadanne sauye sauye ne suka faru a makarantar sakamakon samar da tsare tsaren bunkasa makaranta da aka yi? Su Wanene suka amfana daga aiwatar da tsarin kuma ta wace hanya?

Wane tasiri ne wadancan sauye sauyen da suka faru suka samar ga ingantuwan nasarar karatun Dalibai?

Cikakken bayani a kan yadda aka sarrafa kudaden ayyuka da aka karba

Tattaunawa da masu ruwa da tsaki don a gano matakin gamsuwarsu a kan yadda aka shigar dasu cikin duk ayyuka da matakan da aka taka a bara

Bayar da bayanin ga fitattun masu ruwa da tsaki a kan makarantar da sauran jama'ar gari.

Aiwatar da tsare tsaren – yaya matakin nasarar da aka samu yayin gudanar da ayyukan ya kasance?

Ta yaya tsare tsaren suka yi tasiri kan nasarar karatun Dalibai?

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na biyar: Sarrafar da kudade

Wannan kashin yana bayar da haske ne a kan yadda ake alkintawa da sarrafar da kudaden da suka shigo aljihun kwamitin SBMC.

Bayanin da ya kunsu yana amsa wadannan tambayoyin:

Wadanne hanyoyi ne makaranta za ta rika samun kudin ayyukanta ta kansu?

Ta wadanne hanyoyi ne za a iya amfani da kudaden makaranta?

Menene ka'idodi da sharadan sarrafar da kudade?

Ta yaya ake ajiye bayanin yadda aka sarrafar da kudade?

Ta yaya za a nuna bayanin abinda aka kashe da abinda ya saura?

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Wadanne hanyoyi ne makaranta za ta iya bi ta kansu ta samu kudin shiga?

Kowace makaranta za a samu cewa a wani lokaci ta samu kanta cikin bukatar sarrafa kudade na wasu ayyukanta, wasu makarantun da ma suna da asusun ajiya na banki na makarantar wanda shugaban makarantar ne yake gudanar da shi a maimakon makarantar. To kamar yadda yake cikin hakkokin da ke kan kwamitin SBMC wajen kula da tafiyar makaranta a hanya managarciya, zai rika aiki kafada da kafada tare da shugaban makarantar wajen Sa Ido kan kudaden da suka shigo aljihun makarantar da yadda ake sarrafar da asusun ajiyar.

Makaranta tana iya samun kudaden shiganta ta hanyoyi da dama, wadansu daga cikinsu su ne kamar yadda aka kawo a nan kasa:

Tallafin kudade kai tsaye daga gwamnatin jiha ko ta tarayya.

Gudumawa daga wakilan SBMC

Agaji daga al'ummar gari / kauyen da makarantar take

Kyauta daga jama'a masu sha'awan taimakawa

Tallafin kudi daga kungiyoyi masu zaman kansu da sauran masu bayar da tallafi

Tarurukan gabatar da asusun neman taimako.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ta yaya za a iya amfani da kudaden makaranta?

Za a iya amfani da kudaden makaranta domin ayyuka da dama. Sau da yawa , ana kashe kudaden ne bisa bukatun da ke kunshe cikin kundin tsare tsaren ayyuka da makarantar ta fitar. Duk wani aiki da za a kashe kudin a kansa sai ya kasance cikin ayyukan da a aka tanada cikin wancan tsare tsaren kuma an kasafta adadin kudin da za a kashe a kai.

Misalan irin wadannan ayyukan shi ne kamar yadda aka nuna a nan kasa :

Kananan gyare gyare a makaranta

Samar da kayan tallafawa koyo da koyarwa

Sayen kayan taimakon farko ga majinyaci don makarantar

Samar da ruwan sha mai tsabta ga makarantar

Gyaran kujeru da teburan makaranta da suka karairaye

Sayen kayan wasanni / motsa jiki

Gudumawa don zuwa yawon bude Ido na Ilimi

Samar da karin tsaro ga makaranta.

Tallafawa kokarin Yara masu larurar jiki su zo karatu makaranta, (kamar Yara masu cutar kanjamau, Yayan talakawa, Yaran da ba su da gata, masu raunin gabobi, agololi, wadanda aka yiwa auren wuri da makamantansu).

Samar da horo / bita ta musamman ga wakilan SBMC domin Karin kwarewa a ayyukan da kwamitin SBMC da sauran al'ummar gari suka gamsu cewa yana da muhimmanci.

Sayen furanni da bishiyoyi don inganta yanayin farfajiyar makaranta.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Menene ka'idodi da mata kai na kula da yadda ake kashe kudaden makaranta?

Ko ta yaya kudade suka shigo aljihun makaranta, ana bukatar alkintawa da taka – tsan – tsan wajen sarrafar da su. Kula da yadda ake kashe kudade hakki ne na shugaban makaranta da wakilan kwamitin SBMC

Hakki

Yana da muhimmanci a tabbatar da cewa hakikanin kudin sayen kaya ko na aiki a aka biya.

Hakki

Yana da muhimmanci a tabbatar da cewa ana kashe kudin SBMC ne a kan abin da tsare tsaren da aka fitar ya kunsu.

Littafina na jagora ga SBMC Kano State

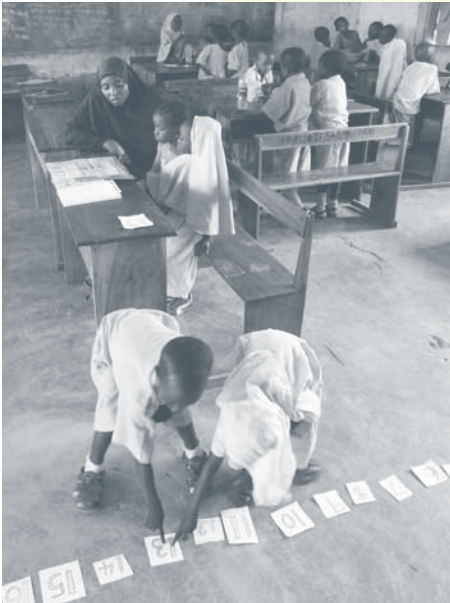
Sashi na daya:
Yadda SBMC take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da tarurukan SBMC

Kasa

Lallai ne a sanar da bayanai yadda ake sarrafar da kudaden SBMC yadda kowane dan cikin al'umar yana da yancin zuwa ya nemi a nuna masa.

Ka'idodin sarrafar da kudade

Kudaden makaranta ba mallakan wani mutum daya bane, mallakin makaranta ne kuma akwai bukatar ganin cewa ana tsare su sosai, ana kashe su ta hanya mai kyau kuma ana ajiye cikakken bayani a kan yadda aka sarrafar da su.

A nan kasa ga bayanin fitattaun ka'idodin sarrafar da kudade wadanda suka wajaba kowace makaranta ta rika aiki da su:

Rikon Amana

Ikon kula da kudaden makaranta yana sa wadansu nauye nauye su hau kan mutum. Shugaban makaranta da wakilan SBMC wadanda su ne suke kula da kudaden makaranta, za su bambanta tsakanin kudin karan – kansu daga kudade mallakan makaranta, kuma kada a taba hada biyun guri daya.

Hagu

Akawi bukatar a rika rubuta bayanin shiga ko fitan kudi a kundin bayanin kudade na SBMC da zarar an shigar ko an fitar da kudi ba tare da jinkiri ba.

Alkinta yadda za a kashe kudade.

Hakki ne a kan jagororin makaranta su tabbata ana amfani da kudaden da aka samarwa makaranta ta hanyar da ta dace.

Tafiyar da al'amura a bayyane.

A rika fitar da bayanai na yadda ake sarrafa kudaden makaranta don gamsuwar jama'ar gari. Za a ajiye bayani na hakika na sarrafar da kudade, kuma a bayyanar da shi kowa ya sani.

A sanar da jama'a wadanda kudaden makaranta ke hannunsu.

A bayyana dalla dalla ikon da kowane jamii ke da shi cikin harkokin kudaden makaranta, da iyaka da aka gindaya da hakkokin da ke kan kowane wakili. A bayyana wadanda suke tsara abubuwan da za a yi da kudi, da masu kula da asusun ajiya na banki da masu biyan kudin ayyuka da aka yi da masu rubuta bayanan sarrafa kudaden.

Su jami'an da aka dorawa nauyin harkokin kudaden makaranta lallai ne su bi k'idodin sarrafar da kudade da aka nuna dalla dalla kuma a bayar da dama duk mai son sani ya yi bincike kan yadda abubuwa ke gudana.

Raba Ikon sarrafar da kudade.

A duk Yadda zai yiwu a yi kokarin ganin cewa ba mutum daya kacal bane yake jibintar duk harkokin sarrafar da kudaden makaranta.

Rubuta bayanan Yadda aka sarrafar da kudade a kan lokaci.

Ana bukatar rubuta bayanai cikin kundin lissafi da zarar shigowa ko fitan kudi ya kasance ba tare da jinkiri ba don kubuta daga rikita bayanai ko yin kuskuren shigarwa.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ka'idojin tafiyar da harkokin kudade

Kwamitin kudi

Ba duka wakilan SBMC ne za su shiga cikin harkokin yau da kullum na tafiyar da kudaden makaranta ba. Don haka, sai kwamitin SBMC ya nada karamin kwamitin kudi wanda zai rika aiki da shugaban makaranta wajen sarrafar da kudaden makaranta. Babban kwamitin SBMC ne zai kayyade hakkoki da ikon wannan karamin kwamitin nasa.

Ya kamata ayyukan su kunshi wadannan:

Ka'idodin sarrafar da kudade:

Duk Yadda za a yi kada a bari mutum daya kacal ya zama uwa da makarbiya wajen sarrafa kudaden makaranta. Wannan ya hada da duk wata harka ta shiga ko fitan kudi.

Dangane da Ma'aji, za a nada mutum daya daga wakilan wannan karamin kwamitin kudin. Wannan mutum ne zai rika kula da harkokin yau da kullum na kudi yana mai aiki tare da shugaban makaranta.

Masu saka hannu kan cakin banki:

Kwamitin SBMC zai tattauna kuma ya zabi mutane biyu cikin Yan karamin kwamitin kudi wadanda tare da Shugaban makarantar a matsayin cikon na uku za su zama masu saka hannu a kan cakin banki domin fitar da kudi daga asusun banki. Duk wasu mutane biyu daga cikin ukun idan suka saka hannu kan cakin bankin ya wadatar.

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

Sashi na shida:
Sa Ido

Sama
Fitar da komai
dalla – dalla a harkar
sarrafar da kudaden
SBMC shi ma yana
taimakawa a samar
da Ilimi managarci
ga Yara.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ta yaya za a ajiye bayanankudade?

Abu ne mai muhimmanci, musamman ma kan karamin Kwamitin kudi ya tabbata cewa yana ajiye gamsashen bayani na kudaden da suka shiga da wadanda suka fita. Ofishin ilimi ta karamar hukuma (LGEA) shi ma zai rika sa Ido kuma zai rika bincikar yadda ake sarrafar da kudade a makarantar. Za a kama kwamitin SBMC da laifi a kan duk wani sakaci da aka samu har kudaden makarantna suka salwanta ko aka yi almubazzaranci da su.

A kowace makaranta, shugaban makaranta da Ma'aji su ke da ikon ajiye littafin asusun banki na kudaden makarantar (Cheque Book), da kuma littafin ajiye bayanankudin da ya shiga da wanda ya fita asusun makarantar a banki (Bank book).

Haka kuma kowace makaranta za ta tanadi littafin lissafin kudi (Cash book) guda daya wanda za a rika rubuta bayanin duk wasu kudade da suka shigo ko suka fita hannun makaranta (ko da ba ta banki aka shigar ko aka fitar ba). Bayanin zai kunshi ranar da aka sarrafar da kudin da sauran bayanai kamar yadda za a gani a nan kasa.

Sashi na hudu:
Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:
Sarrafar da kudade

Sashi na shida:
Sa Ido

Kamannin littafin rubuta bayananku

Kwanan wata	Kudin da ya shigo	Kudin da ya fita	Abinda ya saura	Bayani	Bangaren da harkar kudin ya shafa

Sama
Wannan jadawalin zai
taimakawa kwamitin
SBMC wajen ajiye
bayanin harkokin
kudadensa kuma
yana zama shaida kan
harkokin kudi da aka yi.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Ausun ajiya na makaranta da ke banki

Kowace makaranta za ta bude asusun ajiya a banki da sunan makarantar ba da sunan wani mutum ba, ko da kuwa shugaban makarantar ne. Irin asusun da za a bude zai zama wanda za a iya amfani da caki ne (Current account) domin ya fi saukin sarrafawa kuma irinsa ne banki yake baiwa sakamako / bayanin abinda ya shiga da wanda ya fita a cikin watan (bank statement). Ya kamata a samu cewa sai an samu mutane biyu sun saka hannu a caki kafin a iya fitar da kudi daga asusun don tabbatar da gaskiya da yin komai a bayyane babu kumbuya – kumbuya.

Kashe kudin makaranta

Kamar yadda aka ambata a baya, duk kudin da za a kashe lallai ne ya zama an amince da kasha su cikin tsare tsaren bunkasa makaranta kamar Yadda shugaban makaranta da Yan kwamitin SBMC suka hadu a kai.

Za a fitar da kudi daga asusun ajiya na makaranta ne kawai idan za a sayo wasu kaya ko za a biya wani aiki bayan an samu amincewar yin haka daga taron kwamitin SBMC. Adadin kudin da aka fitar ko da yaushe za a rubuta kuma idan da hali a karbi rasidi ko shaidar biya daga wanda aka baiwa kudin don kaya da ya kawo ko aiki da yayi.

Idan kuma wanda aka baiwa kudin ba shi da rasidi, sai a rubuta yarjejeniya ya sa hannu tare da shaidu. Kin rubuta bayanin kudin da aka kashe zai iya jawo kuskure yayin shigar da bayanai cikin kundin sarrafa kudade, hakan kuwa zai jawowa SBMC fadawa cikin tuhuma da zargin barnatar da dukiyar makaranta.

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

Ta yaya ake bayar da rahoton kashe kudi da aka yi?

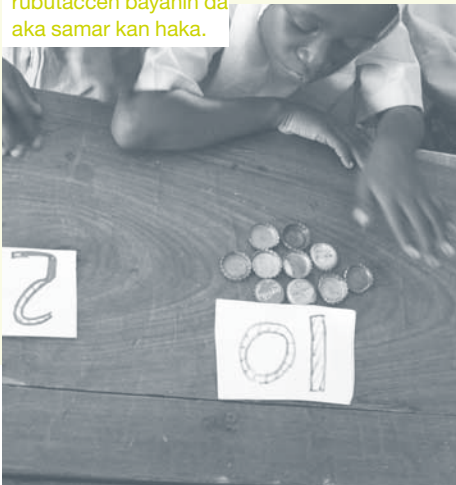
Wajibi ne a karshen kowace shekarar karatu, kwamitin SBMC ya fitar da bayanin kudin da aka kashe da wanda ya shigo da abinda ya saura a hannu (funds retirement). Karamin kwamitin SBMC mai kula da kudade ne ke da hakkin tsara wannan rahoton. A karshen shekarar, za a fitar da lissafin duk kudaden da aka kashe tare da bayyana a binda aka kashe kudin a kansu.

Shugaban makaranta da shugaban kwamitin SBMC za su saka hannu na shaida kan amincewar su da bayanin. Za a miƙa bayanin karshe ga Ofishin Ilimi na karamar hukumar (LGEA), sannan sai a shirya wani taron inda kwamitin SBMC zai yiwa masu ruwa da tsaki da lyayen Yara da sauran al'ummar Gari ko / kauye / Unguwar bayanin daki daki.

A wani yanayin kuma, Ofishin Ilimi na karamar hukuma (LGEA) zai sa a yi binciken yadda harkar kudade ya gudana a makarantar a shekara (Audit) ta hanyar amfani da ma'aikatansa ko wasu kwararru daga waje (external auditors) Wannan bincike yana matsayin hanya ce ta waiwaye a tabbatar da cewa an sarrafar da kudade ne kamar yadda aka tsara kuma don hana rashin gaskiya a harkar dukiya. Za a bayyanar da wanann sakamakon binciken kuma za a bayar da shi ga kwamitin SBMC da sauran al'ummar Gari masu hakki a kan makarantar.

Kasa

A kowace karshen shekarar karatu, sai a tattare bayanai na kudaden da suka saura da bayanin wadanda aka kashe a tabbatar da daidaiton rubutaccen bayanin da aka samar kan haka.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Sashi na shida:

Sa Ido kan dukkan al'amura

Kwamitin SBMC yana da gagarumar gudumawa da zai taka wajen Sa Ido kan ci gaban da ake samu cikin aiwatar da tsare tsaren bunkasa Makaranta kamar yadda aka nuna a kashi na 4 na wannan littafin. Haka kuma kwamitin na SBMC yana da babban nauyi a kansa na Sa ido kan duk abubuwan da ke faruwa a ciki da kewayen makaranta sannan sai ya rika amfani da bayanar da ya samu daga wannan Sa idon don daukan matakan kawo gyara da kyautata al'amura.

Wannan kashin yana bayar da amsa kan tambayoyi kamar haka:

Me ake bukatar kwamitin SBMC ya Sa – ido a kai?

Ta yaya za a auna ci gaban da ake samu?

Wadanne ka'idodin Sa – Ido za a iya amfani da su ?

Ta yaya za a iya shigar da Dalibai cikin matakan Sa Idon?

Ta yaya za a iya shigar da sauran jama'ar gari cikin matakan Sa idon?

Me ake bukatar kwamitin SBMC ya Sa Ido a kai?

Bayanai da ke biye na nuna al'amuran da kwamitin zai iya fuskanta yayin Sa Ido da dalilan kowanne:

Wadanne Yara ne ba su shiga Makaranta ba kuma menene dalili?

Wajibi ne a shigar da duk yaran cikin al'umma makaranta – Mata da Maza, Yara masu larura tare dasu da Yaran da suka fito daga gidajen rashin wadata. Kwamitin zai iya aiki tare da abokan hulda don a fitar da matakan da za a bi don ganin an shigo da wadancan Yaran cikin Makaranta.

Wadanne Yara ne su ke daina zuwa makaranta da wuri kuma menene dalili?

Yara musamman 'Yaya Mata suna daina zuwa makaranta, ko dai kafin su kammala Ilimin Firamare ko bayan kammalawa kafin shiga sakandire. Kwamitin zai iya Sa Ido a kan wannan al'amarin kuma yana iya daukan matakai tare da hadin gwiwar Iyaye da sauran al'umma don tallafawa Yara su kammala Iliminsu.

Ingancin kayayyakin cikin makaranta da farfajiyar cikin makarantar:

Farfajiyar cikin makarantar ko harabarta yana daga cikin abubuwan da suke taimakawa ingancin Ilimin da Yara su ke samu. Kwamitin SBMC zai iya Sa Ido kan yanayi da tsabta da tsaro na makarantar kuma ya dauki matakan inganta shi.

Kayayyakin amfani na makaranta:

Kwamitin SBMC na da hakkin Sa Ido kan kayayyaki da Kudaden da makaranta ta mallaka. Bisa misali, zai rika neman amsar wadannan tambayoyin – Shin an kashe kudaden makaranta yadda ya kamata kuma kamar yadda aka tsara? Shin akwai wadatar litattafai da kayan aiki a makarantar?

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Koyo da koyarwa

Malaman makaranta na da hakki a kansu na su rika zuwa makaranta don soma aiki a kan lokaci kuma su zauna a makarantar har zuwa lokacin tashi sannan kuma rashin zuwansu zai iya cutar da ci gaban Yara. Kwamitin SBMC zai iya taimakawa wajen sa Ido kan zuwan malamai makaranta da gano dalilan da suke sa wadansu Yara ba sa zuwa makaranta kuma a yiwa Yaran magana su rika zuwa kuma Iyayensu a nemi su rika taimaka musu wajen ganin suna zuwa makaranta.

Kula da hakkokin Dalibai:

Yara suna bukatar gurin daukan Ilimi mai tsaro mai walwala domin su bayar da dukkanin kokarinsu wajen daukan Ilimi. Kwamitin SBMC zai iya taimakawa wajen samar da wannan yanayin a makaranta mai walwala da kuma gano dalilan janyewan Yara daga makaranta ko Kin shiga makaranta.

Ta yaya za a auna ci gaban da ake samu a Makaranta?

Domin gano ko auna ci gaban da aka samu a makaranta, kwamitin SBMC na bukatar rubuta duk al'amuran da ke gudana a makaranta yayin da suka soma aiki a makaranta. Suna bukatar tattaunawa da shugaban makarantar domin samun bayanai kamar wadannan:

Wadanne Yara ne suka shiga makaranta kuma wadanne ne suke halarta kullum?

Wadanne Yara ne suka janye daga zuwa makaranta?

Sau nawa ne a wata kowane malami ba ya zuwa makaranta?

Yaya yanayin kayan cikin makarantar yake?

Yadda da Iyaye da malamai da sauran jama'a suke fuskantar bukatun Yaran

Sashi na hudu:

Tsare Tsaren
bunkasa makaranta

Sashi na biyar:

Sarrafar da kudade

Sashi na shida:

Sa Ido

90/91

Misali na jadawalin rubuta bayanai na Sa Ido da aka yi:**Duba kayan cikin farfajiyar makaranta**

(ana iya amfani da irin wannan jadawalin domin cikewa yayin sa ido kan sauran al'amura)

Kwanan wata	Abubuwan madalla da aka gani	Tsabta	Tsaro da samun dama	Yanayin mahallin cikin makaranta	Matakin da aka dauka
22/03/10	Duk Dalibai a yanzu suna da kujerun zama da Teburan rubutu	Dakunan bandakin ba a kula da su Yadda ya kamata kuma hatsari ne ga lafiyar Yaran	Ba a warewa Dalibai Mata bandakinsu daban ba Yara masu larurar jiki ba sa iya shiga cikin dakin karatu	Daben kasa a fashe yake kuma babu kyamare a kofofin azuzuwa	An tattauna a kan abinda aka gani tare da shugaban makaranta, da kuma manyan shugabannin kwamitin SBMC da jami'in hukumar Ilimi mai sa Ido kan ayyukan kwamitin SBMC (SBMC desk officer)

Matakan da aka amince za a dauka don magance matsalolin da aka gano:

--	--	--	--	--	--

25/04/10

Sama

Za a iya amfani da wannan jadawali SBMC don sa ido kan ci gaban da ake samu wajen inganta makaranta.

Za ma a iya sauyawa jadawalin yanayi don a rika aiki da shi wajen auna ci gaban wasu al'amuran makaranta.

Littafina na jagora ga
SBMC Kano State

Sashi na daya:
Yadda SBMC
take

Sashi na biyu:
Ka'idodin Dokar
SBMC ta Jiha

Sashi na uku:
Gudanar da
tarurukan SBMC

Kyautata abubuwa:

Da zarar an tattara bayanan aikin Sa Ido da aka yi, sai kuma kwamitin ya gana da shugaban makaranta da jami'in duba makarantu na karamar hukumar ilimi, Iyayen Yara da sauran jama'ar gari don tattaunawa a fitar da hanyoyin da suka fi dacewa kuma za su yiwu a dauka don magance matsalolin da aka gano.

Haka kuma za su fitar da matsaya a kan abinda za a yi idan ba a samu cimma nasara ba. Misali, idan aka samu malamai ma su yawan fashin zuwa makaranta, za a iya daukan lokaci kafin a samu damar gyaran wannan matsalar gaba-dayanta.

Lallai ne matakan gyara da za a dauka su zama masu yiwuwa cikin kayyadadden lokaci. Malaman makaranta na bukatar a karfafa gwiwarsu don su kai ga manufar da aka sa a gaba – a lokuta da su kan samu damar kyautata aikinsu ta dalilin yabo na Kalmar baka da aka yi musu ko ta hanyar nuna musu suna da muhimmanci, wani lokaci kuma ta hanyar kafa musu dokoki ko sa musu ido.

Ta yaya za a shigar da Yara cikin aikin Sa Ido kan harkokin makaranta?

Yara sun san hakikanin abubuwan da ke faruwa a cikin makarantar su. Yara suna da ra'ayoyi kan abubuwan da za su iya kyautata makarantar su ta zama managarciya, don haka ya dace a tuntube su a kan abinda ya shafi iliminsu kuma a shigar dasu cikin aikin Sa Idon.

A bisa misali, Yara sun san wadannan abubuwan:

Yadda suke jin dadin karatu da abubuwan da ke cutar da yunkurinsu na samun ilimi

Ire-iren matsalolin da sauran Yara suke fuskanta a makaranta

Yadda malamai ke zuwa makaranta kullum kuma a kan lokaci da kuma mu'amalarsu da Dalibai

Abubuwan da za su sa makaranta ta zama abin sha'awa ga Yara. A shigar da yara cikin aikin SBMC a kuma tabbatar da cewa ba a saka su cikin hatsari ba ta kowacce siga.

Ta yaya za a shigar da sauran jama'ar gari cikin aikin Sa Ido kan harkokin makaranta?

Sauran al'ummar gari su ma suna da hakki na a shigar dasu cikin aikin Sa Ido kan harkokin makaranta. Shi kwamitin SBMC wakilci yake yiwa al'ummar garin da makarantar take kuma yana matsayin tsani tsakanin makaranta da al'ummar gari , don haka yana da muhimmanci a rika tambayar jama'ar gari ra'ayoyin su kan yadda za a tabbatar da ci gaba a makarantar.

Kamar dai yadda aka ambata a kashi na uku na wannan littafin, su jama'ar gari lallai ne a shigar dasu cikin tattaunawa na nazarin yadda makaranta ke gudana.

Gudumawar al'ummar gari - Su ma Jama'ar da makarantar ke yankinsu, a karan kansu suna iya aiwatar da aikin Sa ido. Za a iya binciko wadanda suka dace kuma suke da sha'awa a ba su nauyin Sa ido (Community monitors) a wasu kayyadaddun al'amura

na makarantar. Idan aka tsara hakan yadda ya kamata, za a iya samun bayanai masu amfani daga Sa idon da za su rika yi a kebantattun abubuwan da aka ba su dama su sa Idon a kai su rika bayar da rahoto. Bisa milasi, za su iya sa ido kan Yaran da ba sa zuwa makaranta ko Yaran da suke daina zuwa makaranta kafin kammalawa. Bayanan da aka tara za a iya tattare su a gabatar ga al'ummar gari su tattauna a kai a taron su da aka yi bayanin sa a kashi na uku na wannan littafin.

Kasa

Yara masu lura da Yara yan uwansu za su rika kula da irin Yaran nan da suka daina zuwa makaranta don su rarrashe su su dawo makaranta.

Rataya ta 1:

Hakkoki da nauyin da ke kan kwamitin SBMC

Hakkoki na kayyadadden lokaci (short term) (2010-2013):

Tabbatar da tsaron rayuka da kayan cikin makaranta

Tsara harkokin wayar da kan jama'a kan Ilimi da hakkokin Yara

Fitar da buri da manufar da makaranta za ta nemi ta cimma

Shiga harkokin masu bayar da tallafi da na kungiyoyin agaji a makarantar

Hadin gwiwa da sauran masu ruwa da tsaki don amfanin makarantar

Tabbatar da ana komai a bayyane kuma ana tsare amanar dukiyar makaranta

---

Tabbatar da cewa ana da yanayin koyo na walwala

Taimakawa a harkokin daukan Yara da ci gaba da zamansu da kammala karatu

---

Kamun kafa, furta ra'ayi da nemo hakkokin Ilimi a maimakon makaranta

---

Tabbatar da kyakyawar alaka tsakanin al'ummar gari da makaranta.

Hakkoki na matsakaicin lokaci (Medium-term) (2013-2016):

Taimakawa harkokin bayar da tallafi ga dalibai da shirin agazawa mata a makarantar

---

Hanyoyin samun kudin aiwatar da bukatun makaranta

Kula da ingancin shugabanci da jagoranci a makaranta

Sa baki a harkokin tarbiyyar ma'aikata da daliban makarantar

Bayar da shawara kan dokokin Ilimi ga Gwamnatocin jiha da na karamar hukuma

---

Fitar da tsare tsaren bunkasa makaranta (School Development Plan -SDP)

Tallafawa da karfafa rajistan makarantun Allo tare da hukumomin ilimi

---

Hakkoki na dogon zango (Long Term) (bayan 2016)

Tallafawa da kayan koyo da koyarwa.

Shiga harkokin dauka da sauyin aiki da kula da hakkokin ma'aikata.

Sa Ido don tabbatar da managartan hanyoyin koyo da koyarwa.

Tsara tarurukan kara kaimi da sanin makamar aiki.

Tallafawa tattare bayanai da tsara rahotanni da ake ajiyewa a makaranta.

Taimakawa wajen samar da gini, kujeru da kayan bukatu da gyaransu a makaranta.

Shiga cikin harkokin bincike a harkokin Ilimi.

Bayanin saduwa da jami'ai

Hukumar Ilimin Bai

– daya ta Jihar Kano
Sabuwa Hedikwata,
da ke kusa da
Majalisar Jiha, cikin
Sakateriyar Audu Bako
Jihar Kano

Lambar waya
080 9619 6048

Ma'aikatar Ilimi ta jihar kano,

Hawa na uku,
Gidan Murtala,
Jihar Kano

Lambar waya
06 433 6613

ESSPIN Abuja

Lambar waya
080 5800 8284

Email
info@esspin.org

Website
www.esspin.org

Mai daukn hotua

Jide Adeniyi-Jones
Salisu Koki

Dab'i - Kamfanin Madaba'ar

Global Pius,
Fili na B, Titin Ikoyi,
da ke unguwar
Oregun, a unguwar
masana'antu ta Ikeja,
Lagos.

Gwamnatin Jihar Kano

An buga wannan Littafin
ne da taimakon

esspin

Education Sector
Support Programme
in Nigeria

UKaid

from the Department for
International Development